

Η ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΩΣ ΑΥΣΤΗΡΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Είναι χαρακτηριστικό και θεμελιακό γνώρισμα τής Φιλοσοφίας ότι δέν προχωρεῖ μὲ μιὰ κάποια ἀπλοϊκότητα, ὅπως οἱ ἄλλες ἐπιστῆμες, στὴν ἐπιδίωξη ἑνὸς ὀρισμένου σκοποῦ, χωρὶς ἐπίγνωση καὶ χωρὶς συλλογὴ ἀναφορικὰ μὲ τὴν πορεία τῆς ἔρευνας, ἀδυνατώντας βασικὰ νὰ 'βγῆ' ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς 'φυσικῆς στάσης' ἀπέναντι στὸν κόσμο. Ἀπεναντίας, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ προσπαθεῖ διαρκῶς νὰ ἀποκτᾷ σαφήνεια σχετικὰ μὲ τὸ σκοπὸ καὶ τὸ νόημα τῆς πορείας της καὶ νὰ δίνει λόγο γι' αὐτά. Τὸ ξεκαθάρισμα αὐτὸ συνίσταται κατ' ἀρχὴν στὴν 'οὐδέτερη' ἀποσαφήνιση τοῦ τί θέλει, πῶς προχωρεῖ καὶ ποιὰ μέσα χρησιμοποιεῖ· σ' αὐτὰ προστίθεται κατόπιν ἡ κριτικὴ λογοδοσία γιὰ τὸ νόημα καὶ τὴ 'δικαιολογία' τοῦ ἐγχειρήματός της. Καὶ τότε μόνο ἡ κάθε Φιλοσοφία ἐκφέρει οὐσιαστικὰ τὶς κρίσεις της, ὅταν, ἔχοντας ἀπόλυτη σαφήνεια ἀναφορικὰ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της, δέν χάνει ποτὲ ἀπὸ τὰ μάτια της — ἀκόμη καὶ στὸ χῶρο τοῦ συγκεκριμένου καὶ πραγματικοῦ (im Faktischen) — τὰ δύο αὐτὰ πράγματα.

Καὶ γιὰ τὴ Φαινομενολογία ἐπίσης τίθεται τὸ πρόβλημα αὐτὸ, καὶ ἡ ἐπέτειος τῶν ἑκατὸ χρόνων ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ θεμελιωτοῦ της προσφέρει μιὰ ιδιαίτερη εὐκαιρία πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτῆ· ἕνας λόγος ἀκόμη εἶναι πῶς γιορτάζουμε συγχρόνως καὶ τὰ πενήντα χρόνια ἀπὸ τὴ δημοσίευση τοῦ *Logos* τῆς πραγματείας «Φιλοσοφία ὡς ἀυστηρὴ ἐπιστήμη»*, πού ἔχει τόση σημασία γιὰ τὴν ἀποσαφήνιση τοῦ τί εἶναι ἡ ὑπόθεση τῆς Φαινομενολογίας.

Ὁ Husserl ξεκινάει ἐδῶ ἀπὸ τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ Φιλοσοφία μόνο ὡς ἐπιστήμη εἶναι δυνατὴ καὶ μάλιστα ὡς ἀυστηρὴ ἐπιστήμη — μιὰ πεποίθηση πού ὑπῆρξε δεσμευτικὴ γιὰ τὴ φιλοσοφικὴ παράδοση καὶ πού μόνο μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς Φαινομενολογίας καὶ τῶν τάσεων πού συνδέθηκαν μὲ αὐτὴν κλονίστηκε. Ἡ ἄποψη αὐτὴ στηρίχτηκε ἐπάνω στὴ χαρακτηριστικὴ ἐκείνη πίστη πού τὴ βρίσκουμε σὲ ὅλες τὶς φιλοσοφίες καὶ πρὸ πάντων σὲ ὅλες τὶς φιλοσοφικὲς τάσεις τῶν νεώτερων χρόνων, ὅτι δηλ. ὀλόκληρη ἡ μέχρι τώρα Φιλοσοφία δέν ἐκπλήρωσε τὸ αἶτημα αὐτὸ. «Ἡ Φιλοσοφία σὲ καμμιά περίοδο τῆς ἐξέλιξης της δέν μπόρεσε νὰ ἀνταποκριθεῖ στὸ αἶτημα νὰ ἀποτελέσει ἀυστηρὴ ἐπιστήμη» — «Δέν λέω ὅτι ἡ Φιλοσοφία εἶναι μιὰ ἀτελεῆς ἐπιστήμη, λέω ὅτι ὡς ἐπιστήμη δέν βρίσκεται ἀκόμη οὔτε κἂν στὸ ξεκίνημα».

* Husserl, *Philosophie als strenge Wissenschaft*, *Logos* I (1910/11) σ. 289 κ.έ.

Ὁ Husserl ἔχει πεισθεῖ ὅτι ἡ Φιλοσοφία καὶ πρέπει καὶ μπορεῖ νὰ τὸ πετύχει αὐτό, καὶ μάλιστα ὡς μιὰ «ἐπιστήμη ποὺ θὰ ἀνταποκρίνεται στὶς πιὸ ψηλές θεωρητικὲς ἀνάγκες καὶ θὰ καθιστᾷ δυνατὴ μιὰ ζωὴ ποὺ ἀπὸ ἠθικῆ-θρησκευτικὴ ἀποψη θὰ διέπεται ἀπὸ καθαρὸς κανόνες τοῦ λόγου (Vernunftnormen)».*

Συναντᾶμε ἔτσι ἐδῶ γιὰ πρώτη φορὰ ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς Φαινομενολογίας καὶ τῆς ἐξέλιξης τῆς τὴν πίστη πὼς ἐπὶ τέλους θὰ μποροῦσε νὰ ἀποκαλύψει καὶ νὰ περιγράψει τὴν ἀλήθεια, ὡς τὸν στόχο κάθε φιλοσοφικῆς προσπάθειας. Ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι σύμφωνοι ὅλοι οἱ συνεχιστὲς τοῦ Husserl, ὁ Scheler κι αὐτὸς ἀκόμη ὁ Heidegger. Ἄν ὅμως κοιτάξουμε σήμερα τὸ ἔργο ποὺ συντελέστηκε θὰ δοῦμε ὅτι ἀκριβῶς ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ σημεῖο ὑπάρχει ἀνάγκη γιὰ στοχασμὸ καὶ αὐτοκριτικὴ, εἴτε ἀναφορικὰ μὲ τὸν ἀρχικὸ στόχο, εἴτε ἀναφορικὰ μὲ τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα, εἴτε ἀναφορικὰ μὲ τὴν κριτικὴ ἀποσαφήνιση καὶ 'δικαιολογία' (Rechtfertigung) τῆς Φαινομενολογίας.

I

Ἄν ἡ Φιλοσοφία μόνο ὡς ἐπιστήμη εἶναι δυνατὴ, τότε πρῶτα ἀπ' ὅλα θὰ πρέπει νὰ ξεκαθαριστεῖ ἡ ἔννοια τῆς ἐπιστήμης — τί ἐννοοῦμε, τόσο ἐμεῖς ὅσο καὶ οἱ ὁποιοιδήποτε ἄλλοι φιλόσοφοι, μὲ τὸν ὄρο αὐτό. Ὅσο μεγάλη κι ἂν εἶναι ἡ μεταβολὴ ποὺ ἔχει συντελεστεῖ κατὰ τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῆς ἔννοιας τῆς γνώσης (Wissen) — ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν πλατωνικὸ-ἀριστοτελικὸ ὀρισμὸ τῆς 'ἐπιστήμης' (Episteme) ὡς τὴ σύγχρονη ἔννοια τῆς «ἀκριβολογικῆς» ἐπιστήμης («exakte» Wissenschaft) — ἐν τούτοις ἐπικρατεῖ συμφωνία ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἐπιστήμη εἶναι ἓνα σύνολο γενικῶν γνώσεων ταξινομημένων σύμφωνα μὲ ὀρισμένους ἀρχές, οἱ ὁποῖες γνώσεις εἶναι, αὐτὲς καθ' ἑαυτὲς, ἀληθινές.

Προκύπτουν ἔτσι δύο προβλήματα: τὸ ἐρώτημα τῆς τυπικῆς δομῆς (formale Struktur), τῶν νομοτελειῶν καὶ τῶν κατευθυντηριακῶν τῆς ἀρχῶν (leitende Prinzipien)· ἐπίσης τὸ ἐρώτημα τοῦ 'ύλικου' περιεχομένου τῶν γνώσεων ποὺ πρόκειται νὰ ταξινομηθοῦν. Ἐνῶ κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας στὴν πρώτη γραμμὴ βρισκόταν τὸ ἐρώτημα σχετικὰ μὲ τὴν ἀλήθεια ποὺ περιεῖχε (Wahrheitsgehalt), ἀπὸ τοὺς νεώτερους χρόνους κι ἔπειτα πέρασε στὸ προσκῆνιο τὸ πρόβλημα τῆς μεθόδου καὶ τῆς συστηματικῆς ταξινόμησης. Γι' αὐτὸ προσφέρονταν τὰ Μαθηματικὰ καὶ ἡ μέθοδός τους. Αὐτὴν παραλαμβάνει ἀρχικὰ ὁ Husserl. Βέβαια μὲ μιὰ ἐντελῶς νέα ἔννοια ποῦ, οὐσιαστικά, ἐλάχιστα προσέχτηκε: εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ ξεκινώντας

* Ἐ.ἀ. σ. 289.

ἀπὸ τῆ σύγχρονη θεωρία τῶν συνόλων (Mengenlehre) προσπαθεῖ νὰ οἰκοδομήσει τὴ Φιλοσοφία ὡς μιὰ γενικὴ «θεωρία πολλαπλοτήτων» («Mannigfaltigkeitslehre»). Εἶναι ἔτσι ὁ πρῶτος ποὺ ἀνακάλυψε τὴ σημασία ποὺ εἶχε γιὰ τὴ Φιλοσοφία ἡ ἐξέλιξη τῶν Μαθηματικῶν ἀπὸ καθαρὴ θεωρία μεγεθῶν (reine Grössenlehre) σὲ καθαρὴ θεωρία ἀναλογικῶν σχέσεων (reine Relationslehre). Σύμφωνα μὲ αὐτὸ ἡ ἀποστολὴ τῆς θὰ συνίστατο στὴν παραγωγὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐκείνου οἰκοδομήματος, τοῦ ὁποῦ τὰ στοιχεῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὶς «πρωτογενεῖς» («primitiven») ἔννοιες οἱ δὲ σχέσεις τοῦ ἀπὸ τὶς «στοιχειώδεις συναπτικές μορφές» («elementare Verknüpfungsformen»).*

Πρὸς αὐτὸ τὸ καθαρὰ τυπικὸ (formal) σχῆμα τῆς ἐπιστήμης, ἔτσι ὅπως ἀναπτύσσεται ἰδίως στὸν 1ο τόμο τῶν Ἑρευνητικῶν Ἔργων, ὁ ἄνθρωπος ἐμπλέκεται ἀπὸ διαφορετικὲς ἀπόψεις, — ἐφ' ὅσον τὸ σχῆμα αὐτὸ ὑπολαμβάνεται ὡς βάση γιὰ τὴ Φιλοσοφία ἐν γένει. Ἀρχικὰ ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ ἴδιου τοῦ καθαρὰ τυπικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Ἄν δηλ. ἡ ἐπιστήμη πρόκειται νὰ ἀποτελέσει ἓνα ὅλο διαρθρωμένο κατὰ ἐνιαῖο τρόπο σύμφωνα μὲ ἀρχές τότε ἡ ὑποκειμενικότητα ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν Kant καὶ ὕστερα, θὰ θεωρεῖται ὡς ἡ ἀρχὴ ποὺ θεμελιώνει τὸν ἐνιαῖο αὐτὸ χαρακτήρα. Ἐτσι, ὁ Husserl εἶχε προσπαθήσει, ἀρχικὰ στὴ «Φιλοσοφία τῆς Ἀριθμητικῆς», νὰ παρουσιάσει μιὰ θεμελίωση τῆς ἔννοιας τοῦ ἀριθμοῦ, κατὰ τὴν ὁποία προέχει ἡ σχέση τῆς μονάδας (Einheit) πρὸς τὴν πολλαπλότητα (Vielheit)· τὸ πρόβλημα αὐτὸ γίνεται κατόπιν βασικὸ γιὰ ὁλόκληρη τὴ Φιλοσοφία γενικὰ ὡς ἐπιστήμη. Καὶ ἀκριβῶς ὅπως ἐκεῖ ἡ σύνθεση (Synthesis) τοῦ ἀριθμοῦ θεωρεῖται ὡς θεμέλιο ἐνότητας, τὸ ἴδιο γίνεται τώρα καὶ μὲ τὴν ἴδια τὴν ὑποκειμενικότητα.

Προκύπτει ἔτσι ἓνα νέο πρόβλημα: ποιά ὑποκειμενικότητα πρόκειται νὰ τὸ κάνει αὐτό: Ἐγώ; — ἐγὼ ποὺ ἐμπειρικὰ κάθε φορὰ ἀριθμῶ κλπ., ἢ ἡ ὑποκειμενικότητα καθόλου παρμένη στὴ γενικότητά της; Ἐνῶ στὸ ἔργο ποὺ ἀναφέραμε ὁ Husserl ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκφράζει ρητὰ ἓνα Ψυχολογισμό, κατόπιν, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν λογικῶν τοῦ ἐρευνητικῶν ποὺ ἔχουν ὡς ἀφετηρία τὴ Μαθηματικὴ Λογικὴ, ἀποδεσμεύεται ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ψυχολογισμό: πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἀπριορικὰ θεμέλια, διαφορετικὰ γίνεται ἐντελῶς ἀδύνατη ἡ ἐπιστήμη· θὰ πρέπει ἐπομένως νὰ ὑπάρχει καὶ μιὰ ἀπριορικὴ κατάσταση τῆς ἴδιας τῆς ὑποκειμενικότητας. Μόνον ἔτσι εἶναι δυνατόν νὰ σταθεῖ μιὰ καθαρὴ Λογικὴ ὡς Θεωρία τῆς ἐπιστήμης (Wissenschaftslehre) καί, μετὰ, ἡ Φιλοσοφία ὡς αὐστηρὴ ἐπιστήμη.

Προκύπτει ὅμως ἔτσι, ἀπὸ μιὰ ἄλλη ἄποψη, ἓνα κρίσιμο δίλημμα, ποὺ — ὅπως θὰ δειχθεῖ — αἶρει αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν ἐπιστημονικὸ χαρακτήρα τῆς

* Πρβλ. ὅσα σχετικὰ λέει στὶς «Λογικὲς Ἔρευνες» I, 4η ἐκδ. 1928: 11ο κεφάλαιο: Ἡ ἰδέα τῆς καθαρῆς Λογικῆς.

φαινομενολογίας, και μάλιστα αναγκαστικά. Ὁ Husserl εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὴ θετικιστικὴ τάση τῆς ἐπιστροφῆς «σ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα» («Zu den Sachen selbst»). Ὅχι πιά θεωρητικὲς ἀναζητήσεις (Spekulationen) κλπ., δὲν πρέπει πιά — και αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχει ἐδῶ ἀποφασιστικὴ σημασία — νὰ παίζει κατευθυντηριακὸ ρόλο στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τὸ ἐρώτημα: Τί εἶναι αὐτό; ἀλλὰ ἀποκλειστικὰ και μόνο ἡ ἐπιστημονικὰ ἀκριβῆς, ἀπροκατάληπτη και πλήρης περιγραφὴ τῶν δεδομένων, τῶν «φαινομένων» («Phänomene»). Αὐτὸ εἶχε ζητήσει, ἀνάμεσα σὲ ἄλλους ὁ Mach, αὐτὸ και ὁ ἴδιος ὁ Husserl. Και αὐτὸ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὡς σήμερα ἡ πάντοτε ἐπίκαιρη σημασία τῆς Φαινομενολογίας, ὄχι μόνο για τὴ φιλοσοφικὴ ἔρευνα γενικὰ ἀλλὰ και για τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα και τὴν ἔρευνα στὶς θεωρητικὲς ἐπιστῆμες εἰδικώτερα: τὸ αἶτημα τῆς ἀπλῆς και λιτῆς (schlicht) περιγραφῆς τῶν φαινομένων ποὺ μᾶς δίνονται μὲ ἄμεση «προφάνεια» («Evidenz»), — ἀντὶ νὰ προχωροῦμε ἀμέσως σὲ προσδιορισμοὺς και ὀρισμοὺς «οὐσίας».

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὅμως ποὺ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ τυπικοῦ οἰκοδομήματος (formales Gefüge) ἀναπτύσσεται και ἐπιζητεῖται μιὰ γενικὴ και ἀπριορικὴ δομὴ και νομοτέλεια, θὰ πρέπει, φυσικά, νὰ ἀλλάξει και ἐδῶ ἡ κατάσταση. Πρὸ πάντων ἀναφορικὰ μὲ τὶς ἀλήθειες (inhaltliche Wahrheiten) ποὺ εἶναι καταταγμένες στὸ σύστημα τῆς ἐπιστήμης· γιατί ἀκριβῶς αὐτὲς ὀφείλουν νὰ παραστήσουν κάτι γενικὸ (ein Allgemeines), και, ἀκόμη, τὶς ἐκάστοτε «οὐσιαστικότητες» («Wesenheiten»). Ἡ ἀπόδειξη γι' αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθεῖ παρὰ μὲ τὴν παραπομπὴ στὸ παλιὸ φαινομενολογικὸ ἀξίωμα τῆς «προφάνειας» («Evidenz») τοῦ «αὐθεντικοῦ δοσίματος» («originäre Selbstgegebenheit») τῶν ἰδίων τῶν φαινομένων. Ἄν ἀληθεύει ὅτι: «προφάνεια δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ὁ χαρακτήρας τῆς γνώσης ὡς γνώσης»*, τότε αὐτὴ δὲν ἦταν παρὰ ἡ κατ' αἴσθησιν ἀμεσότητα — ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τῆς εἶναι δυνατὸν νὰ καταδείχεται και νὰ ἐπαληθεύεται κάθε στιγμὴ. Αὐτὴ ἡ «ψυχολογικὴ», για νὰ μὴν ποῦμε «ψυχολογιστικὴ», ἀντίληψη τῆς προφάνειας ἀντικαθίσταται τώρα ἀπὸ μιὰ εἰδητικὴ (eidetische) προφάνεια. Εἶναι ἡ ἀποκλειστικὴ κατάδειξη τῶν ἀπριορικὰ προσφερόμενων οὐσιῶν — ὅλων αὐτῶν ποὺ ὁ φαινομενολόγος, ἄρα και ὁ Husserl, τὰ παρουσιάζει ὡς ἀλήθεια.

Και ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι κατ' ἀρχὴν τὸ πρόβλημα στὸ ἄρθρο τοῦ περιοδικοῦ Logos: ὅπως τόσο συχνά, ἄλλωστε, συμβαίνει, ἔτσι και ἐδῶ διεξάγεται ἓνας διμέτωπος ἀγώνας ποὺ τελικά εἶναι ἀγώνας κατὰ τοῦ Ἐμπειρισμοῦ. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά στέκεται ὁ Νατουραλισμὸς, ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Ἱστορισμὸς (Historizismus) και ἡ κοσμοθεωριακὴ Φιλοσοφία (Weltanschauungsphilosophie). Ἡ χρεωκοπία τοῦ πρώτου δὲν συνίσταται κατὰ τὸν Husserl, ὅπως θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ὑποθέσει, στὴ μαθηματικοποίηση και τὴν φυσικοποίηση (Physikalisierung) τοῦ ψυχικοῦ στοιχείου, ἀλλὰ στὴν προσπάθεια νὰ τὸ

* Λογικὲς Ἔρευνες I σ. 238

συλλάβουμε «πειραματικά». Κατά συνέπεια αυτή ακριβώς ή ψυχολογία πρέπει να χτυπηθεί, — όχι τόσο ή «Ψυχολογία του γραφείου» (Lipps, Stumpf κ.ά.), που επιδιώκει* μια ανάλυση της ουσίας της συνείδησης βάσει της άμεσης αυτοσκόπησης (Selbsterfahrung) και που πολεμήθηκε από εκείνη. "Αν έχουμε να κάνουμε εδώ σε πρώτη γραμμή με θεωρητικά προβλήματα — που φυσικά, δεν είναι αξιολογικά έντελως αδιάφορα (wertfrei), αφού το ιδιαίτερο αντικείμενό τους είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, — σ' ό,τι αφορά την άλλη ομάδα προκύπτει ότι βρίσκεται σε λαθεμένο δρόμο, επειδή αφήνει κάθε τι απόλυτο (alles Absolute), πρό πάντων κάθε αξία (Wert) κλπ. να βυθιστεί στη δίνη της ιστορικής εξέλιξης. Ακριβώς όμως αυτές αποτελούν από τότε, παράλληλα με τα καθαρά θεωρητικά - λογικά ενδιαφέροντα που τον είχαν απασχολήσει ως τότε, ένα από τα βασικά προβλήματα του. Φυσικά θα πρέπει να είναι κι αυτές γενικές αντικειμενικότητες δηλ. αιώνιες, αμετάβλητες, υπερχρονικές κλπ., θα πρέπει να εκφράζουν ιδέες και ιδεώδη.

Μεθοδολογική προϋπόθεση και θεμέλιο μιας τέτοιας Φιλοσοφίας είναι η είδητική προφάνεια που ο Husserl διαρκώς την επικαλείται εδώ και ακριβώς αυτή γίνεται βασικό στοιχείο της εξέλιξης που επακολουθεί. Σ' αυτήν επίσης στηρίζεται και αυτός που εκθέτει τις εκάστοτε θέσεις του. Αυτό όμως που στα χέρια του 'δάσκαλου' ήταν ένα χρήσιμο εργαλείο, για τους πολλούς γίνεται 'πανάκεια' (Allerweltmittel), με την οποία πιστεύουν πως μπορούν να αποδεικνύουν και να αναιρούν κατά το δοκούν, να παρουσιάζουν κάθε θέση (Position) ως «παρατήρηση» και «θέα της ουσίας» («Wesenseinsicht», «Wesensschau»). Προχωρούν μάλιστα και ακόμη πιο πέρα: κάνουν τη μέθοδο προσωπική τους στάση. Ο Husserl είχε διδάξει βέβαια ότι η Φαινομενολογία δεν είναι μια οποιαδήποτε τυχαία μέθοδος, αλλά μια «φαινομενολογική στάση» («phänomenologische Einstellung»). Γίνεται μάλιστα κατόπιν, διαρκώς περισσότερο, κριτήριο φιλοσοφικού ταλέντου. "Αν έλθει κανείς και αμφισβητήσει αυτό που λέγεται τώρα εδώ, αν υποστηρίξει ότι αυτός δεν μπορεί να το 'θεαστεί', να το «δει» έτσι, τότε θα το αντιτάξουν

* Πρβλ. σχετικά ένα απόσπασμα από γράμμα της 25.1.1903: «Όταν πολεμώ ως 'ψυχολογισμός' [Σ.τ.Μ.: τα μονά εισαγωγικά είναι του συγγραφέα] τη θεμελίωση της καθαρής Λογικής (=Mathesis universalis) και της Γνωσιολογίας επάνω στην «Ψυχολογία», θα πρέπει ως «Ψυχολογία» να εννοηθεί ή γενετική Ψυχολογία, ή Ψυχολογία ως Φυσική επιστήμη, ή οποία από μεταφυσική και γνωσιοκριτική άποψη είναι τόσο άφελής, όσο και η Φυσική επιστήμη. "Αν θελήσει κανείς να εκλάβει την έννοια της Ψυχολογίας ευρύτερα, έτσι που να μπορεί να μιλήσει κανείς για μια θεμελίωση της Γνωσιολογίας επάνω στην Ψυχολογία τότε θα έπρεπε να προστεθεί σ' αυτήν ολόκληρη ή σφαίρα των άπριορικών νόμων ως άπριορική Ψυχολογία και η άπριορική αυτή Ψυχολογία δεν θα ήταν πια 'άνθρωπινη' και 'ζωϊκή' [Σ.τ.Μ.: τα μονά εισαγωγικά είναι και εδώ του συγγραφέα] δηλ.: εμπειρική, θα περιείχε τους νόμους που ισχύουν για την ανθρώπινη συνείδηση, επειδή οι νόμοι αυτοί (ακριβώς ως εμπειρικοί) ισχύουν για κάθε συνείδηση εν γένει. . . Το έσχατο άγκυροβόλιο είναι κατά τη γνώμη μου η προφάνεια με την οποία 'βλέπουμε' ('erschauen') το γενικό (das Allgemeine)».

ὅτι τοῦ λείπει ἡ ἀγαθὴ προαίρεση, ὅτι εἶναι 'τυφλὸς' ἀπέναντι στὴν «οὐσία» καὶ τὶς «ἀξίες» («wesens» — und «wertblind»). Καὶ ὅτι ἂν φρόντιζε ὁμοῦ νὰ γιαιτρευτεῖ ἀπὸ τὴν τυφλότητα αὐτὴ καὶ μάθαινε νὰ βλέπει, νὰ βλέπει «φαινομενολογικά», τότε δὲν ἦταν δυνατόν νὰ γίνεαι ἀλλιῶς, παρὰ νὰ δεῖ καὶ αὐτός. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ ἐλεύθερη ἔρευνα γίνεται ἀξιολογικὴ στάση (Wert-haltung), μάλιστα, μεταφυσικὴ στάση: αὐτὸ γίνεται στὸν Husserl, αὐτὸ στὸν Scheler, καὶ αὐτὸ ἐπίσης στὸν Heidegger. Ἐπικαλοῦνται τὴ θεὰ καὶ τὴν «ἀποκάλυψη» («Offenbarung») ἐκείνου ποῦ ἀπὸ μόνο του τὸ «φαινόμενο» φανερώνει. Ἔτσι, ὡς ἐπιστῆμη ἡ Φαινομενολογία γίνεται ἀναγκαστικὰ πιά μιὰ ἐσωτερικὴ «γνώσις» («Gnosis») ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ ἀμύητος, μὲ τὴν κριτικὴ του διάθεση, εἶναι ἐντελῶς ἀποκλεισμένος καὶ ποῦ δὲν ἀπευθύνεται παρὰ μόνο στοὺς μνημένους (Esoteriker): αὐτοὶ μόνο καταλαβαίνουν καὶ βλέπουν πῶς ἔχει ἡ ἐκάστοτε κατάσταση. Ἔτσι ὁμοῦ ἡ Φαινομενολογία παύει νὰ εἶναι Φιλοσοφία μὲ τὴν ἔννοια τῆς αὐστηρῆς ἐπιστῆμης.

Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ παρακολουθήσουμε τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ στὸν ἴδιο τὸν Husserl. Ἀρχίζει τὴ στιγμὴ ποῦ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὸ Ἀpriori ἀποδείχτηκε ἀναγκαῖο καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μπῆκε μέσα στὸν κύκλο τῶν θεμάτων ὁ εἰδικὰ ἀνθρώπινος προβληματισμὸς γιὰ τὴν ἠθικὴ, τὶς ἀξίες, τὸ ἀπόλυτο. Αὐτὸ προϋποθέτει συγχρόνως, ὅτι μέσα στὴν ὑποκειμενικότητα ἀνακαλύπτει κατ' ἀρχὴν μιὰ ἀπριορικὴ κατάσταση ποῦ τὴν καταλαβαίνει ὡς κάτι ἀπόλυτο· σ' αὐτὴν 'ὑποβάλλονται' ἐπιπροσθέτως χαρακτηριστικὰ χρονικότητας καὶ ἱστορικότητας μὲ τὴν ἔννοια ἐνός ἰδεαλιστικοῦ ἀπόλυτου. Ἔτσι κατὰ βάση ἤδη στὸ ἄρθρο αὐτὸ ἡ Φαινομενολογία ἔχει γίνεαι ἀπόλυτη Μεταφυσικὴ καὶ θρησκεία, ἀφοῦ γίνεται π.χ. λόγος γιὰ τὴ «Φιλοσοφία ποῦ ὑψώνεται σὲ ὄλοένα ψηλότερες κορυφές», γιὰ τὴν «ἀσταμάτητη προοδευτικὴ πραγμάτωση τῆς ἰδέας τῆς αἰωνιότητος τῆς ἀνθρωπότητος», γιὰ τὴν «σχετικὰ ἐντελῶς συγκεκριμένη 'ἄποψη' (Abschattung) τῆς ἰδέας τῆς ἀνθρωπότητος» κοκ. Καὶ ἔτσι θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ἐννοήσουμε αὐτὸ ποῦ λέγεται ἤδη ἐδῶ γιὰ τὴν ἐπιστῆμη: «ἐπιστῆμη εἶναι ἓνα ὄνομα γιὰ ἀπόλυτες, ἀχρονας ἀξίες».*

Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ ἀποκρυσταλλώνονται στὸν Husserl ὄλο καὶ περισσότερο. Βέβαια, στὰ ἔργα ποῦ ἔχουν ἐκδοθεῖ δὲν προβάλλουν τόσο ἄμεσα: ὑποχωροῦν πίσω ἀπὸ αὐτὸ ποῦ ἐκτίθεται ἄμεσα. Ἄν ὁμοῦ κοιτάξουμε σωστά, τὰ στοιχεῖα αὐτὰ δὲν τὰ συναντᾶμε μόνο στὴ «Formale und transzendente Logik» ἀλλὰ, ἰδιαίτερα ἐντονα, στὸ ἄρθρο του στὴν «Krisis». Ἐδῶ π.χ. ἡ φαινομενολογικὴ ἀναγωγή (Reduktion) ποῦ ὡς τότε ἐκλαμβάνονταν καθαρῶς θεωρητικὰ ἐρμηνεύεται τώρα ὡς θρησκευτικὴ - ὑπαρξιακὴ ἐπανάκαμψη (Rückgang) 'εἰς ἑαυτὸν', ὡς «αὐτοσκοπηση» («Selbstbesinnung») κ.ἄ. Ἔτσι μόνον εἶναι δυνατόν νὰ γίνεαι ἀντιληπτὴ ἡ ἐσωτερικὴ θεματικὴ συνάφεια ἀνάμεσα στὸν Husserl καὶ στὸ «Sein und Zeit» τοῦ Heidegger, ποῦ κατὰ βάση

* Logos I (σ. 333).

δὲν ἐκθέτει τίποτ' ἄλλο παρὰ τὴν ὑπαρξιακὴν (existential) ἀνάλυση τῆς ἐπανάκαμψης (Rückgang) 'εἰς ἑαυτὸν' — ποὺ κι αὐτὴ πρέπει νὰ συντελεστεῖ ὑπαρξιακὰ (existentiell). Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι συναντᾶμε ἐδῶ τοὺς μεταρρυθμιστές, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνο, τὸν Λούθηρο, τὸν Zwingli κλπ. Τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτὸ σημάδι γιὰ τὴν κατανόηση τῆς Φαινομενολογίας ὡς 'γνωστικῆς κοινότητος' (gnostische Gemeinschaft) φαίνεται μὲ σαφήνεια πρὸ πάντων στὰ γράμματα τοῦ Husserl στοὺς στενότερους φίλους καὶ μαθητές. Χρησιμοποιοῦμε τὴ λέξη 'γνωστικός' (gnostisch), γιατί, ὅπως γίνεται φανερό, ἡ Φιλοσοφία παρουσιάζεται ἐδῶ κατ' ἐπανάληψιν ὡς θρησκευτικὴ καὶ ἀπόλυτη ἐπιστήμη: ἔτσι κατ' ἀρχὴν χαρακτηρίζεται ὡς «ἡ μία καὶ μοναδικὴ Φιλοσοφία, ποὺ ἐπανέρχεται καὶ πάλι στὴν πρωταρχικὴ τῆς ἔννοια: τὴν ἔννοια τῆς *ἀσστηρότατης**, τῆς ἀπόλυτα τίμιας ἐπιστήμης ποὺ ἐννοεῖ — καὶ δικαιώνει τὸν ἑαυτὸ τῆς, τῆς μόνης καὶ μοναδικῆς ἐπιστήμης ποὺ δὲν περικλείνει μέσα τῆς ὅλες τὶς ἄλλες ἐπιστήμες — στὸν πληθοντικὸ — παρὰ μόνον ὡς κλάδους τῆς. . .». "Ἡ ὅταν πιὸ κάτω λέγεται: «'Ἀπ' ὅλα ὅμως τὰ ἐρωτήματα τὰ ἀνώτερα, ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν δίχως ἄλλο νὰ τὰ συλλάβει καὶ νὰ τὰ κατανοήσῃ στὴν κύρια στὴν *ἀσστηρή*, στὴν γνήσια ἔννοιά τους ὁ καθένας ἄνθρωπος εἶναι τὰ μεταφυσικά: ἀφοροῦν τὴ γέννηση καὶ τὸ θάνατο, τὸ ἔσχατο εἶναι τοῦ "Εγὼ" καὶ τοῦ ἐξαντικειμενικευμένου — κάτω ἀπὸ τὸ σχῆμα τῆς ἀνθρωπότητος — 'ἐμεῖς', τὴν *τελεολογία* αὐτῆς τέλους ποὺ ἀνάγει (zurückführen) στὴν ὑπερβασιακὴ ὑποκειμενικότητα καὶ στὴν ὑπερβασιακὴ τῆς ἱστορικότητα (Historizität) καὶ φυσικὰ πάνω ἀπ' ὅλα: *στὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ ὡς τὴν ἀρχὴ (Prinzip) αὐτῆς τῆς τελεολογίας* καὶ τὸ νόημα αὐτοῦ τοῦ εἶναι ἀπέναντι *στὸ εἶναι τοῦ πρώτου ἀπόλυτου*, *στὸ εἶναι τοῦ ὑπερβατολογικοῦ μου 'Εγὼ* καὶ τῆς *ὑπερβατολογικῆς πανυποκειμενικότητας* (transzendente Allsubjektivität) — *τοῦ ἀληθινοῦ τόπου τῆς θείας 'ἐπενέργειας' ('Wirken')*: στὴν ὁποία ἐντάσσεται καὶ ἡ συγκρότηση ('Konstitution') τοῦ κόσμου ὡς 'δικοῦ μας' — πράγμα ποὺ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ Θεοῦ θὰ τὸ λέγαμε *ἀέναη κοσμογονία (Weltschöpfung) μέσα μας*, μέσα *στὸ ὑπερβασιακὸ μας, ἔσχατο ἀληθινὸ, εἶναι*» (1932).

Ἡ ἐξέλιξη αὐτῆς τῆς Φαινομενολογίας, μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀσστηρῆς ἐπιστήμης, σὲ 'Γνώση' (Gnosis) φαίνεται καθαρὰ στὸ πρόβλημα τοῦ ἀπόλυτου: στὶς Ideen λέγεται κατηγορηματικὰ ὅτι, ἂν τὰ πάντα ὑποχρεωτικὰ συγκροτοῦνται μέσα στὴν ὑπερβασιακὴ ὑποκειμενικότητα, τότε, ἀναγκαστικά, αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ εἶναι καὶ τὴν οὐσία τοῦ ἀπόλυτου (des Absoluten). Ὁ Husserl θεωρεῖ ὅτι ἔχει ἄμεση ὑποχρέωση νὰ ἄρει τὴν πιθανὴν κατηγορία ὅτι βλασφημεῖ ἀπέναντι *στὸ Θεό*: τὸ κάνει παραπέμποντας γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ *στὸ θεμελιακὸ γεγονός (Grundtatsache) τῆς συγκρότησης (Konstitution)*. — Τότε ὅμως ἀλλάζει ἡ κατάσταση: ἂν ἡ ὑπερβασιακὴ ὑποκειμενικότητα εἶναι ἡ ἀπόλυτη βάση τῆς συγκρότησης, τότε κατ' ἀνάγκην τῆς ἀνή-

* Τὰ πλάγια εἶναι τοῦ συγγραφέα: προορίζονται νὰ ἐξάρουν τὶς οὐσιώδεις ἔννοιες.

κει κι ένας απόλυτος, για να μην ποδμε θεϊκός, χαρακτήρας. 'Η θεότητα «είναι» μέσα της και με τον τρόπο αυτό και μέσα σε έμας τους ίδιους. 'Η συγκρότηση τής πραγματικότητας γίνεται γένεση του κόσμου (Weltschöpfung) από έμας τους ίδιους που τελοδμε τή συγκρότηση. Το 'δόσιμο' (Gegebenheit) της μās αποκαλύπτεται άμεσα στην προφάνεια τής ούσίας (Wesensevidenz)· ή θεότητα μιλάει μέσα μας. *Έτσι ή άρχική θετικιστική (positivistische) έπιστροφή «στα ίδια τα πράγματα» γίνεται τώρα μυστικιστική έπιστροφή «στις μήτρες», γίνεται μυστική θέα όχι μόνο του απόλυτου στην καθεαυτότητα του αλλά ή «θέα τής ούσίας» («Wesensschau») των πραγμάτων, γίνεται ή θέαση όλων των πραγμάτων «έν θεῷ» (in Gott).

'Η τάση αυτή προχωρεί ακόμη περισσότερο· οί φαινομενολόγοι σχηματίζουν μια κοινότητα (έτσι το βλέπει κατ' άρχήν ο ίδιος ο Husserl) κι ο 'δάσκαλος' (Meister) της Husserl μιλάει στους μαθητές του: «'Η 'πορεία στις μήτρες' είναι ή πορεία προς τα πίσω και προς τα εμπρός, προς μια 'πρωταρχική ζωή που άντλεί το δίκιο της από τή δύναμη τής πρωταρχικότητας, που μπορεί και προασπίζει το νόημά της, τήν άξιοπιστία της και κατανοεί τον έαυτό της ως τις έσχατες απολήξεις του. 'Η ανθρωπότητα δε μπορεί να λυτρωθεί παρά μόνον από μόνη της, και αυτό μπορεί να το κάνει μόνον όταν έμεις, όταν ο κάθε ένας από μās, για λογαριασμό του, ολοκληρώσει τή λύτρωση του έαυτου του, όταν έμεις οί επί μέρους βροδμε το θάρρος και τή μεγάλη θέληση να στραφοδμε ολοκληρωτικά στην αποσαφήνιση, στη γνώση και στην κάθαρση του έαυτου μας προετοιμάζοντας έτσι τήν ιδέα μιάς γνήσιας, καθολικά ένωμένης, ανθρωπότητας, . . . μιάς ύπερεθνικής ανθρωπότητας. Είσαστε οί κλητοί, μείνετε στην άγάπη και μη χαθήτε μέσα στον κόσμο»· γιατί αυτό που συντελείται τώρα είναι «μια καμπή σε όλόκληρη τή Φιλοσοφία τής χιλιετίας».

'Ο κοινωνικός αυτός χαρακτήρας τής Φαινομενολογίας θυμίζει σήμερα έντονα τις φιλοσοφικές κοινότητες τής ύστερης άρχαιότητας (Spätantike): τή Γνώση (Gnosis), για τήν όποια κάναμε λόγο, αλλά και τους Νεοπυθαγόρειους, τους Στωϊκούς και τους Νεοπλατωνικούς κλπ. Και ή παραλληλότητα προχωράει έδῶ ακόμη πιό πέρα, άφοδ έντελῶς ανάλογα χαρακτηριστικά μποροδμε να διαπιστώσουμε και στην εξέλιξη του Scheler και του Heidegger. *Έτσι λοιπόν διαβάζουμε λ.χ. στον Scheler: «'Ο άνθρωπος είναι μια τάση (Richtung) τής κίνησης αυτού τούτου του σύμπαντος, αυτής τής ίδιας τής άρχής του (Grund)» — «Γνώση (Wissen) είναι μια όντολογική σχέση (Seinsverhältnis), προ πάντων με τήν μορφή τής γνώσης τής ούσίας, είναι μέθεξη (Teilhabe) στο Sosein (ούσία, essentia) του *Άλλου. 'Ο ιδιαίτερος όμως τρόπος τής μέθεξης είναι ή άγάπη». * Και πιό κάτω: «Κάθε γνώ-

* M. Scheler, Philosophische Weltanschauung (Φιλοσοφική κοσμοθεωρία) 1929. *Ήδη ο τίτλος είναι χαρακτηριστικός! σ. 113.

ση (Wissen) τελικά είναι γνώση τῆς θεότητας καὶ γιὰ τὸ θεῖο»* — «Ὁ ἄνθρωπος σημαίνει κάτι στὸν προσδιορισμὸ τοῦ γίνεσθαι (Werdebestimmung) αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς θεότητας».** Γνώση (Wissen) — καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς θεωρεῖται τόσο ἀπὸ τὴ Φιλοσοφία γενικὰ ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ Φαινομενολογία εἰδικώτερα ὡς ὑψιστος σκοπὸς — θὰ πεῖ «λυτρωτικὴ γνώση» («Erlösungswissen») καὶ «μεταφυσικὴ γνώση» δηλ.: «συμμετοχὴ στὴν πραγμάτωση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο»***

Ἄν ἀντὶ γιὰ τὶς ἔννοιες ἀπόλυτο, Θεὸς κλ., — ποὺ ὑπὸ μία ὀρισμένη ἔννοια θὰ μπορούσαν νὰ σημαίνουν ἓνα «Ὄν» ποὺ ὑπάρχει καθεαυτὸ, — βάλουμε τὴν ἔννοια τοῦ «εἶναι» ποὺ τὰ ξεπερνάει καὶ τὰ περικλείνει ὅλα, τότε ἔχουμε φθάσει στὴν ὕστερη φάση τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Heidegger, ποὺ καὶ αὐτὴ κατὰ τρόπο κατηγορηματικὸ ἔννοεῖται ὡς Φαινομενολογία. Ἐπομένως παραπέμπει στὴν § 7 τοῦ «Sein und Zeit»****, στὴν ὁποία γίνεται λόγος γιὰ τὴ φαινομενολογικὴ μέθοδο, μᾶς δίνει μετὰ, στὸ ἄρθρο τοῦ περὶ τοῦ «Λόγου» μιὰ νέα ἐρμηνεῖα τῆς «μεθόδου» ποὺ, φυσικά, τώρα πιά δὲν εἶναι «ἐπιστημονικὴ», ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἓνα νέο τρόπο τοῦ «σκέπτεσθαι» (des «Denkens»): εἶναι ἓνα ἑπιγνώσκον (wissenderer) σκέπτεσθαι, ἓνα ἑπιγνώσκον (denkenderes) σκέπτεσθαι, ποὺ ἀποκαλύπτεται μέσα σ' ἓνα ἀληθινὸ «λέγειν», ποὺ ἔχει καὶ αὐτὸ τὴν «ἡπια ἀσθηρότητά» του. «Ὁ λόγος [Σ.τ.Μ.: ἑλληνικὰ στὸ κείμενο] φέρνει σὲ φῶς — σὲ φωτεινὴ αὐτοκατάδειξη — τὸ ἑκφαινόμενο» (das Erscheinende) ποὺ ἑπιβάλλει καὶ ἔρχεται ἀπὸ μόνον τοῦ μπροστὰ μας».

Ἔτσι λοιπὸν βλέπουμε πῶς ἡ Φαινομενολογία — ἂν τὴν δοῦμε κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἀφετηρίας της — καταλήγει στὸ ἀντίθετο σημεῖο: ἡ Φαινομενολογία ἔννοεῖται ἀρχικὰ ὡς ἐπιστήμη καὶ μάλιστα σὲ πρώτη γραμμὴ ὡς ἐπιστήμη ποὺ περιγράφει τὰ ἑπιγνώσκον φαινόμενα στὴν ἐκφανσιακὴ τους ποικιλία· ἡ παρουσία της ἐκεῖ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ αἶτημα: «πρὸς αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα» («zu den Sachen selbst»), κοντὰ στὰ πράγματα χωρὶς προϋποθέσεις — Φαινομενολογία σήμερα, ἀντίστροφα, εἶναι ἡ ὀρησκευτικὴ -γνωστικὴ φανέρωση, ἡ «ἀπο-κάλυψη» («Entbergen»), τὸ «συναθροιστικὸ-ἐπικλητικὸ λέγειν» κλπ. (das «versammelnd-rufendes Sagen») τοῦ κρυμμένου ἀπόλυτου, τοῦ «λόγου».

Ἔτσι ὅμως ἔπαψε νὰ εἶναι Φιλοσοφία, Φιλοσοφία μὲ τὴν ἔννοια μιᾶς ὀλικῆς κριτικῆς γνώσης (Wissen) ποὺ νὰ ἔχει τὸ χρέος — ἀκριβῶς ὡς Φαινομενολογία — νὰ ἐκπληρώνει τὸ παλαιὸ αἶτημα τοῦ «λόγου διδόναι» [Σ.

* δ.π. σ. 123.

** δ.π. σ. 103.

*** δ.π. σ. 103

**** M. Heidegger, Vorträge und Aufsätze (Διαλέξεις καὶ ἄρθρα) 1954 σ. 213.

τ.Μ.: ἑλληνικὰ στὸ κείμενο]. Ἐάν ὅμως θέλει νὰ εἶναι καὶ πάλι Φιλοσοφία, τότε προκύπτει, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἡ ἀνάγκη γιὰ μιὰ καινούργια κριτικὴ θεώρηση (Sichtung) τῆς ἀρχικῆς πρόθεσης (Ansatz) τῆς ποὺ θὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψη τὴ μετέπειτα ἐξέλιξή της· ἂν ἔτσι τὰ δοῦμε τὰ πράγματα, χρειάζεται μιὰ ἀνά-πλαση (Re-formation, μεταρρύθμιση) τῆς Φαινομενολογίας ὡς Φιλοσοφίας μὲ τὴν ἔννοια τῆς αὐστηρῆς ἐπιστήμης.

II

Μεταρρύθμιση σημαίνει στοχαστικὴ ἀναδρομὴ (Rückbesinnung) στὴν ἀρχικὴ ἀφετηρία καὶ τὴν κατευθυντηριακὴ τῆς γραμμῆ. Αὐτὴ συνίστατο στὸ θετικιστικὸ — τὴ λέξι τὴ χρησιμοποιοῦμε ἐδῶ μὲ μιὰ ἐντελῶς πλατεῖα ἔννοια ποὺ θὰ τὴν διευκρινίσουμε ἀργότερα — αἴτημα: πρὸς τὰ ἴδια τὰ πράγματα (zu den Sachen selbst). Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ προκύπτει ξανά τώρα τὸ νέο αἴτημα τῆς θετικιστικῆς στάσης (positivistische Einstellung).

Δυστυχῶς ἡ ἔννοια τοῦ θετικισμοῦ — ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ συνδέθηκε στενὰ μὲ τὴ νατουραλιστικὴ - φυσικὴ καὶ συχνὰ σὲ μεγάλο βαθμὸ ὑλιστικὴ ἐπιστήμη ἔχει δυσφημιστεῖ πολὺ· ἔτσι ποὺ ὅλες οἱ ἀναφορὲς ποὺ γίνονται πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση νὰ ἀποκρούονται μὲ τὴν ἀπλὴ ὑπόδειξη ὅτι ἡ ἀποψη αὐτὴ οὔτε νόημα ἔχει οὔτε δυνατὴ εἶναι. Καὶ ἐπισημαίνεται τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θετικισμὸς στὸ σύγχρονο Δίκαιο (Rechtspositivismus), μὲ τὰ ἐκφυλιστικὰ συμπτώματα ποὺ τώρα τελευταῖα ἐμφανίζει, ὄχι μόνον ἔδειξε ἀλλὰ — ὑποστηρίζεται — κυριολεκτικὰ ἀπέδειξε ὅτι ὁ κάθε εἶδους θετικισμὸς ὀδηγεῖ ἀναγκαστικὰ στὸ κενό· καὶ πὼς γι' αὐτὸν κυρίως τὸ λόγο τὸν ἀποκρούει ἐδῶ σ' ἐμᾶς ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη καὶ φιλοσοφία τοῦ Δικαίου καὶ γυρίζει ξανά στὴ παλιὰ θεωρία τοῦ Φυσικοῦ δικαίου (Naturrechtslehre), ποὺ δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ μιὰ θεωρία γιὰ τὴν οὐσία (Wesenslehre) τοῦ Δικαίου. Ἐκρηβῶς τὸ ἴδιο πράγμα, λένε, ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ Φιλοσοφία καθόλου.

Ἐνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ πρόβλημα αὐτὸ χρειάζεται μιὰ διεξοδικὴ διασάφηση ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐδῶ, θὰ πρέπει νὰ κάνουμε τώρα μιὰ σαφῆ διάκριση ἀνάμεσα στὸ μεθοδολογικὸ καὶ στὸ μεταφυσικὸ θετικισμό. Ἐμᾶς ἐδῶ μόνον ὁ πρῶτος μᾶς ἀφορᾷ: συνίσταται ἀποκλειστικὰ στὸ αἴτημα ποὺ ἀναφέρθηκε πρὸςπάνω δηλ. στὴν ἀπλὴ (schlichte), προσεκτικὴ καὶ ἐμπεριστατωμένη περιγραφὴ καὶ ἀνάλυση τῶν «φαινομένων» («Phänomene»). Σὲ τί μπορεῖ νὰ συνίσταται αὐτὴ μᾶς τὸ ἔχουν δείξει οἱ κλασσικὲς πρὸ ἀναλύσεις τῶν φαινομενολόγων. Ἐτσι ἐνῶ ὁ μεταφυσικὸς θετικισμὸς καὶ ἡ Φαινομενολογία παρουσιάζουν ἀρχικὰ μιὰ συμφωνία στὴν ἀφετηρία τους, εὐθὺς ἀμέσως, καθὼς προχωροῦν, φαίνεται ἡ διαφορὰ.

Ἐο μεταφυσικὸς θετικισμὸς προσπαθεῖ νὰ προχωρήσει στὸ βάθος· σὺν ἀπό-

λυτη προϋπόθεσή του έχει την άποψη (These) ότι πραγματικότητα είναι μόνο αυτό που μπορεί να γίνει αντιληπτό με τις αισθήσεις και, επίσης, να επαληθευτεί από τις αισθήσεις (sinnlich Verifizierbar) δηλ. ως πραγματικότητα αναγνωρίζει μόνον ό,τι 'συλλαμβάνεται' (das Erfasste) στην κατ' άμεσο τρόπο «έπιστημονικά» ελεγχόμενη εμπειρία. Όλα τα άλλα θα πρέπει να παραμεριστούν ως περιττό φορτίο, παλιό, «μυθικό». Με τον τρόπο όμως αυτό το αίτημα τοῦτο είναι κατ' ανάγκην μεταφυσικό· δὲν ἐπιδέχεται ἐπαλήθευση με τὰ ἴδια αὐτὰ κριτήρια — ἀντίθετα, τὰ προϋποθέτει μᾶλλον καὶ γίνεται ἔτσι τὸ ὑπέρτατο θετικιστικὸ «πιστεύω» («Glaubenssatz»), ἰσότιμο καὶ αὐτὸ δίπλα στὶς ἄλλες ἀπόλυτες «θέσεις» τῶν ἄλλων Μεταφυσικῶν. Καὶ σ' ὅτι ἀφορᾷ κατόπιν τὰ ἐπὶ μέρους, ὁ θετικισμὸς κυμαίνεται ἀνάμεσα σ' ἓναν ἀπλοϊκὸν Ρεαλισμὸ τοῦ ὑγιοῦς κοινοῦ νοῦ καὶ σ' ἓνα χονδροειδῆ Ὑλισμὸ, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ αὐτὸς μιὰ παρόμοια Μεταφυσικὴ, στὴν ὁποία ἔχει ἐπίσης κατὰ μεταφυσικὸν τρόπο ἀναγνωριστεῖ ἡ «ὕλη» ὡς ἡ κατεξοχὴν πρωταρχικὴ πραγματικότητα (Urwirklichkeit). Ἀντίθετα, ἡ Φαινομενολογία προχωρεῖ κατὰ κάποιον τρόπο στὰ ὕψη. Ἐχει τὴν πεποίθησιν — δηλ. πιστεύει ὁ Husserl στὴν ἀρχή, ὅτι γιὰ νὰ μπορεῖ κανὲν νὰ σκέπτεται κανεὶς, νὰ μιλάει, γιὰ νὰ μπορεῖ, ἀκόμη, νὰ εἶναι ἡ Φιλοσοφία αὐστηρὴ ἐπιστήμη, θὰ πρέπει ἀπαραίτητα, νὰ ὑπάρχουν οὐσιαστικὲς καὶ ἀναγκαῖες μορφές (Formen), καὶ νομοτέλειες. Ὡς πρὸς αὐτὸ γίνεται ἀρχικὰ μιὰ σαφὴς διάκρισις στὶς γενικὲς τυπικὲς δομὲς (allgemeine formale Strukturen) καὶ νόμους καὶ, ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, στὰ γενικὰ ὕλικα περιεχόμενα οὐσίας (allgemeine materialen Wesensgehalten)· τὰ βρίσκουμε σὲ γενικὲς γραμμὲς στὸν πρῶτον τόμον τῶν «Λογικῶν Ἐρευνῶν» ὡς «πρωτογενεῖς ἔννοιες» («primitive Begriffe»), ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὰ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς πραγματικότητος καὶ ὡς «στοιχειώδεις συναπτικοὺς τύπους» («elementaren Verknüpfungsformen») ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὶς νομοτέλειές τους. Στὸ ἔργο ποὺ ἀναφέραμε γίνεται λόγος γιὰ τὴ διακρίβωσιν τῆς ἀπολυτότητος καὶ τῆς καθολικότητος τῶν δευτέρων, ἐνῶ κατόπιν — διαρκῶς καὶ περισσότερο — διερευνῶνται ἐπίσης οἱ γενικότητες (Allgemeinheiten) τῶν «οὐσιῶν» («Wesen»).

Ἐδῶ ὅμως παρουσιάζεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μιὰ κάποια ἀμφιλογία (Zweideutigkeit): ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἔχουμε τοὺς τύπους ἢ μορφὰς οὐσίας (Wesensformen), τὴ διεργασία τους ὡς ἰδεατῶν δεδομένων (ideale Gegebenheiten) πράγμα ποὺ πολὺ γρήγορα θεωρήθηκε ὡς 'παλινόρθωσις' τῶν παλαιῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν — κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο πολλὰ φορὲς ὁ Husserl ἐξέφρασε τὴ λύπη του. Ἐτσι, στὰ μάτια τοῦ φιλοσοφικοῦ κοινοῦ, ὁ Husserl ἔγινε αὐτὸς ποὺ ἀνακάλυψε ξανά τὴν «ἀντικειμενικὴ Λογικὴ», αὐτὴν ποὺ κατόπιν με τοὺς μαθητὲς του, ὅπως ὁ Scheler καὶ ὁ Hartmann, διευρύνθηκε καὶ πρὸς μιὰ παρόμοια «ἀντικειμενικὴ Ἀξιολογία». — Γιὰ τὸν ἴδιον ὅμως τὸν Husserl αὐτὸ δὲν ἦταν παρὰ τὸ πρῶτον βῆμα στὸ δρόμον τῆς φαινομενολογικῆς ἐρευνας: τὸ νόημα τῆς «εἰδητικῆς ἀναγωγῆς» («eidetische Reduktion») συνίστατο κατὰ βάσιν στὸ νὰ δημιουργήσῃ «ὑπερβατολογικὰ ὁδηγητικὰ νήματα» («trans-

zendentale Leitfäden») για να μπορέσει μετά με αυτά να διερευνήσει το έρω-
τημα για τη συγκροτησιακή βάση (konstituierender Grund)· γιατί κάθε τι
πού είναι — έφ' όσον αυτό θεωρείται ως γενικό (allgemeines) — θα πρέπει
προηγουμένως να συγκροτηθῆ ως τέτοιο. Τοῦτο συντελεῖται στὸ ὑποκεί-
μενο — πού συγκροτεῖ καὶ ἀποκτᾶ ἐμπειρία (im konstituierend - erfahrenden
Subjekt). Ἐπομένως, ἡ κύρια πρόθεση (Anliegen) τῶν Φαινομενολόγων ἦταν
να ριχτεῖ φῶς στὶς βάσεις αὐτῆς τῆς ὑποκειμενικότητας· ὡς πρὸς αὐτὸ ὁ
Husserl, ὅπως τὸ παραδέχεται καὶ ὁ ἴδιος*, βαδίζει — τουλάχιστον στὴν
ἀρχὴ — ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παράλληλα με τὸν Kant. Ἐκ τῆς εἰδητικῆς μορφῆς
οὐσίας συνάγεται ἡ ὁμοία ἀπριορική μορφή οὐσίας τῆς ὑποκειμενικότητας.
Δεδομένου ὅτι τὸ νόημα τοῦ μεθοδολογικοῦ αὐτοῦ βήματος δὲν συνίσταται
τόσο στὴν κατάδειξη (Herausstellung) γενικῶν «οὐσιῶν» καθόλου, ἀλλὰ
μᾶλλον στὶς γενικὲς «σημασιακὲς ἐνότητες» («Bedeutungseinheiten»), θὰ
ἦταν σωστότερο νὰ χρησιμοποιούσαμε εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸν ὄρο «νοη-
ματικὴ ἀναγωγή» («noematische Reduktion»).

Ἡ φαινομενολογικὴ ὁμῶς διασάφηση (Erhellung) τῆς ὑποκειμενικότητας
— καὶ τῆς δομῆς της (Verfassung) — εἶναι τόσο ἑφορτωμένη ἀπὸ ἀδιευκρί-
νιστα σημεῖα ὥστε, θέλοντας καὶ μὴ, θὰ κατέληγε ὑποχρεωτικὰ σ' ἓνα στό-
χο διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνον πρὸς τὸν ὁποῖο εἶχε ἀρχικὰ κατευθυνθεῖ. Κατ'
ἀρχὴν εἶναι σαφές ὅτι τὴν ὑποκειμενικότητα (Subjektivität) δὲν θὰ πρέπει
νὰ τὴν ἐννοήσουμε παρὰ μόνο ὡς μιὰ τέτοια ἑμορφὴ οὐσίας (Wesensform).
Ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι καὶ αὐτὴ ἓνα ὁμοιο Ἀργιοῖ ὅπως καὶ οἱ ἄλλες ἑμορφὲς
οὐσίας. Δεδομένου ὅτι πέρα ἀπὸ αὐτό, ἡ ὑποκειμενικότητα — ὡς ὑπερβα-
σιακὴ ὑποκειμενικότητα — πρέπει νὰ θεωρεῖται καὶ ὡς συγκροτησιακὴ
βάση (Konstitutionsgrund), ἀναγκαστικὰ πρέπει νὰ προσδιοριστεῖ καὶ δια-
φορετικὰ. Τότε ὁμῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πρόκειται γιὰ ἓνα ἰδεατὸ εἶναι
(ideales Sein), ἀφοῦ αὐτὸ θὰ ἦταν ἐγκόσμιο (mundan, κοσμικός)· ἀντίθετα
θὰ πρέπει νὰ ἔχει ἓνα προκοσμικὸ (vormundanes) εἶναι, ἓνα «προ-εἶναι».
Ἔτσι προκύπτουν κατὰ τὴν ἐπανάκαμψη (Rückgang) ἀναφορικὰ με τὴν
ὑποκειμενικότητα κατ' ἀρχὴν τρεῖς βαθμίδες: ἡ ἐμπειρικὴ, ἡ ἰδεατὴ καὶ τὸ
ὑπερβασιακὸ ἐγώ, πού ἑκερδίζεται με τὴν «φαινομενολογικὴ ἀναγωγή».

Ἐκ μιὰς πρώτης ἄποψης φαίνεται πῶς τὸ ἔσχατο αὐτὸ Ἐγὼ συνάγεται ἀπὸ
τὸ εἶδος (Eidos) τοῦ συγκεκριμένου δικοῦ μου κάθε φορὰ ἐγὼ· προβάλλει
ὁμῶς μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀποφασιστικὰ ἐρωτήματα πού ἀπασχολοῦν πρὸ πάντων
τὸν Husserl τῆς γεροντικῆς πιά ἡλικίας: τί γίνεται με τὴ συνέχεια τῆς συγ-
κρότησης, ἀφοῦ ὡς ἐπιμέρους Ἐγὼ, εἶμαι πρόσκαιρος — τί γίνεται ὅταν
πεθάνω; Καὶ τί γινόταν προηγουμένως; Καὶ ἀντίστροφα: δὲν θὰ πρέπει καὶ

* Σ' ἓνα γράμμα τῆς 22.8.1902: «Ὁ Natorp παρατήρησε σωστά, ὅτι οἱ στόχοι πού θέτω
στὴν καθαρὴ Λογικὴ οὐσιαστικὰ συμπίπτουν με τοὺς στόχους τῆς καντιανῆς κριτικῆς
τῆς γνώσης».

σ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν συνεχῆ συγκροτησιακὴ κατάστασι (kontinuierliche Konstitutionsverfassung) νὰ διαγράφεται κάτι σὰν ἱστορικότητα (Geschichtlichkeit), ἓνα Τέλος (Telos) ποὺ νὰ τὸ βλέπω σὲ μιὰ «εἰδητικὴ θέα»; Μὲ λίγα λόγια, κατὰ τὸν Husserl τίθεται τὸ οὐσιαστικὰ ἀναγκαῖο αἴτημα γιὰ μιὰ καινούργια φαινομενολογικὴ ἀναγωγὴ δευτέρου βαθμοῦ μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ὑπερβασιακὸ Ἐγώ. Αὐτὸ ποὺ 'προκύπτει' ἀπὸ αὐτὴν δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ μιὰ ἀπόλυτη ὑπερβασιακὴ ὑποκειμενικότητα, ποὺ ἔχει θεϊκὸ χαρακτήρα· 'λειτουργεῖ' (fungiert) ὡς μιὰ ἀπόλυτη νοηματοδοτικὴ ἀρχὴ στὸ εἶναι καὶ στὸ 'γίνεσθαι', ἡ ὁποία ἔρχεται στὸ φῶς μὲ τὴ φαινομενολογικὴ διαδικασίαν (Vorgehen).

Προκύπτει ἔτσι ἓνας ἀπόλυτος Ἰδεαλισμὸς ποὺ ἡ βασικὴ του ἀρχὴ — μὲ τὴν διπλῆ «ἐποχὴ» («Epoché») — ἀποκτᾶ, κατὰ κάποιον τρόπο διαλεκτικά, ἓναν νέο συγκροτησιακὸ χαρακτήρα πραγματικότητας, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε 'χειροπιαστῆς' πραγματικότητας (Realitätscharakter). Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ κι ἔπειτα δὲν χρειάζεται μεγάλο βῆμα γιὰ νὰ θεωρήσει κανεὶς κάθε συγκρότηση ἐν γένει ὡς ἐνδοκοσμικὴ ἐκδίπλωσι αὐτοῦ τοῦ ἀπόλυτου, εἴτε ἀναφορικὰ μὲ τὶς ἐκάστοτε οὐσίαι (Wesenheiten), εἴτε, πρὸ πάντων, μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἱστορικῆς ἐκδίπλωσις — σὲ ἀπόλυτη ἀναλογία πρὸς τὶς ἰδεαλιστικὰς κοσμολογικὰς ἀρχάς· εἶναι τὸ ἀπόλυτο «Τέλος», ἡ «ἰδέα μιᾶς ἀνθρωπότητας» μὲ τὴν ἔννοια τῆς θεότητος κττ. ἀπὸ τὴν ὁποία κατόπιν προέρχεται ἡ στάσις ποὺ περιγράψαμε προηγουμένως.

Ὁ ἰδεαλισμὸς αὐτός, ποὺ θυμίζει πολὺ τὸν Fichte, βρίσκει μιὰ ἀναλογία ἀντίστοιχη μ' αὐτὴν ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν Scheler καὶ τὸν Schelling καὶ τέλος, ἀνάμεσα στὸν Heidegger καὶ τὸν Hegel. Ἄν ὁ κόσμος ἐκληφθεῖ ὡς τὸ περιέχον (das Umfassende) καὶ συγχρόνως ὡς τὸ ὅλο (das Ganze) τότε δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ μιὰ «φαινομενο-λογία» δηλ. ἓνα φανέρωμα (ein Inerscheinungtreten) τοῦ ἀποκεκρυμμένου καὶ «ἱεροῦ» Λόγου ποὺ βρίσκει τὴν τελείωσίν του στὴ φιλοσοφικὴ Φαινομενολογία. Προκύπτει ἔτσι μιὰ ριζικὰ μονόπλευρη Μεταφυσικὴ ποὺ ἀπὸ φιλοσοφικὴ καὶ κριτικὴ ἀποψη εἶναι ἰσότιμη μὲ τὴν θετικιστικὴ Μεταφυσικὴ.

Ἐδῶ πρέπει τώρα νὰ ἀρχίσει ἡ κριτικὴ: θὰ πρέπει νὰ ξεκινήσει μὲ τὸ ἐρώτημα γιὰ τὶς ἰδεατὲς 'οὐσίαι' (Wesenheiten). Ὄταν, γενικά, θέτουμε τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς «οὐσίας» ἐνὸς «φαινομένου», βρισκόμαστε ἀρχικὰ σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴ ζητούμενη θετικιστικὴ ἀφετηρία (Ansatz), ποὺ πήγασε ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀντίθεση πρὸς τέτοιου εἶδους «θεωρητικὰς ἀναζητήσεις» τῆς οὐσίας (Wesens«spekulationen»). Ἐδῶ ὁμως θὰ πρέπει νὰ βρεθεῖ ὁ σωστὸς μέσος δρόμος ἀνάμεσα στὸν ἀκραῖο θετικισμό καὶ στὴν εἰδητικὴ εὕρεσι τῆς οὐσίας (eidetische Wesensfindung). Ἐναντίον τοῦ πρώτου εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιτάξει κανεὶς ὅτι τὸ ἐπὶ μέρους (Einzelne) καὶ τὸ ἀτομικὸ (Individuelle), τὸ προσδιοριζόμενο στὸ χῶρον καὶ τὸ χρόνον, αὐτὸ ποὺ θέλουν νὰ 'συλλάβουν'

οί περίφημοι — περιβόητοι «κανόνες ἐλέγχου» («Kontrolsätze») δὲν ὑπάρχει καν. Καὶ ἂν ὅμως ἀκόμη ὑπῆρχε, καὶ τότε πάλι δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ προσδιορίσουμε παρὰ μὲ γενικὲς ἔννοιες· γιατί κάθε γλῶσσα εἶναι κατ' ἀνάγκην γενική, αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ ὅλες τὶς ἔννοιες ποὺ ἀναφέρονται σὲ αἰσθητὰ (Sinnesbegriffe) ὅπως ἐρυθρὸς κλπ. Ὅταν χαρακτηρίζουμε κάτι ὡς ἐρυθρὸ, ἤδη προϋποθέτουμε πάντοτε μιὰ «ἐρυθρότητα» — ποὺ ὅπως θὰ ἔδειχνε μιὰ ἀκριβέστερη ἀνάλυση τῆς σημασίας της, ἔχει καὶ αὐτὴ πάλι τὰ δικά της ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Αὐτό, λοιπόν, σημαίνει: «ὑπάρχουν» ἤδη γενικὰ ἀντικείμενα (Allgemeinheiten), πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ τὰ προϋποθέσουμε, γιὰ νὰ μπορούμε ἐν γένει νὰ προσαγορεύουμε κάποιο πράγμα ὡς κάτι, γιὰ νὰ μπορούμε νὰ λέμε ἀναφορικὰ μὲ ἓνα ὁποιοδήποτε ἀντικείμενο: αὐτὸ εἶναι αὐτὸ ἢ αὐτό. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα εἶναι δυνατόν τὰ γενικὰ αὐτὰ ἀντικείμενα νὰ τὰ χαρακτηρίσει κανεὶς, ἂν θέλει, καὶ ὡς οὐσίες.

Ὡς πρὸς αὐτὸ ἢ εἰδητικὴ Φαινομενολογία φαίνεται νὰ ἔχει δίκαιο. Ἐδῶ ἐντούτοις πρέπει νὰ προσέξουμε ἰδιαίτερα. Αὐτὸ ποὺ βρήκαμε ὅτι εἶναι οὐσίες (Wesenheiten) ἢ ἔννοιες οὐσίας (Wesensbegriffe) προκύπτει τώρα πὼς δὲν εἶναι παρὰ ἐκεῖνο ποὺ μένει σταθερὸ καὶ ἀπαράλλαχτο (das Invariante) μέσα στὶς διάφορες σημασιολογικὲς δυνατότητες (Bedeutungsmöglichkeiten) ποὺ εἶναι δυνατόν νὰ νοήσουμε ἔχοντας ὡς ἀφετηρία ἓνα συγκεκριμένο πράγμα. Ἄν ὅμως ἡ Φαινομενολογία παραμείνει πιστὴ στὴν ἀφετηρία της τότε δὲν εἶναι μὲ κανένα τρόπο δυνατό σ' αὐτὸ ποὺ βρήκαμε νὰ βλέπουμε «οὐσίες» («Wesenheiten») μὲ τὴν ἔννοια τῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν— ἢ ἀριστοτελικὲς - σχολαστικὲς «οὐσίες» («Wesen»), ποὺ εἴτε ὑπάρχουν προκαταβολικὰ ὡς «παραδειγματικὰ αἷτια» (exemplarische Ursachen) εἴτε εἶναι σύμφυτα μὲ τὰ πράγματα. Πρόκειται ἀποκλειστικὰ γιὰ σημασιακὲς ἐνότητες (Bedeutungseinheiten), «νοηματικὲς οὐσίες» («noematische Wesen»). Καὶ ἔτσι ἀκριβῶς τὶς ἠθέλε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Husserl. Καὶ μὲ αὐτὲς ὡς ἀφετηρία θέτει τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴν κατάστασι τῆς «οὐσίας» («Wesens»verfassung) τῆς ὑποκειμενικότητας. Ἐτσι ὅμως ξεκινάει ἓνας λαθεμένος δρόμος ποὺ ἔχει ἤδη καθοριστεῖ μὲ τὶς νοηματικὲς οὐσίες.

Γιατὶ ὅταν ὁ Husserl, ὅπως ἄλλωστε καὶ οἱ ἄλλοι φαινομενολόγοι, μιλάνε γιὰ τέτοιου εἴδους μορφές (Formen) βλέπουν σ' αὐτὰ ὄχι κάτι ποὺ τὸ βρίσκουμε στὴν ἐκάστοτε σημασιακὴ λειτουργία (Bedeutungsfunktion), ἀλλὰ ἀπόλυτες «αἰώνιες» καὶ σταθερὰ ἀπαράλλαχτες οὐσίες — καὶ αὐτὸ στὴ φιλοσοφικὴ παράδοσι εἶχε πάντοτε θεωρηθῆ ὡς αὐτονόητο. Θὰ μπορούσαμε ἐντούτοις νὰ διαπιστώσουμε πὼς ἡ Φαινομενολογία ἀποτελεῖ πρόοδο σὲ σχέση μὲ τὴν παράδοσι: ἐνῶ κατὰ τὴν παράδοσι οἱ τέτοιου εἴδους οὐσίες ἀποτελοῦν ἀντικειμενικότητες ποὺ ὑφίστανται καθ' ἑαυτὲς, ἡ Φαινομενολογία εἶχε δείξει ὅτι κάθε οὐσία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθεῖ πάρα μόνο μέσα σ' ἓνα πλαίσιο ποὺ τὴν περιβάλλει (das Umfassende), σὲ ἓνα «σχεδιάσμα τοῦ κόσμου» («Weltentwurf»), σὲ ἓνα εἶδος «γεωγραφικοῦ χάρτη» («geogra-

phischer Landkarte»), όπως τὸ ἀποκάλεσε κάποτε ὁ ἴδιος ὁ Husserl, μέσα στὸν ὁποῖο κάθε τι ἐπιμέρους ἔχει τὴν ὀρισμένη θέση του. Μόνο ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατόν νὰ κατανοηθεῖ ἀπόλυτα καὶ ὀλοκληρωτικά τὸ ξεκίνημα τοῦ Heidegger, καὶ ἡ μεγαλοσύνη τῶν προθέσεων του: θέλει νὰ ἀναγάγει αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ κοσμικὸ σχεδιάσμα (Weltentwurf) σὲ ἓνα καὶ μοναδικὸ παρονομαστή, ὥστε μετὰ, ξεκινώντας ἀπὸ αὐτόν, νὰ μπορεῖ νὰ προσδίδει στὸ κάθε ὄν ἓνα μονοσήμαντο εἶναι. Κατὰ πόσο, βέβαια, ἐδῶ ἡ ἰδέα τῆς ὑπαρκτικότητας (Existentialität) τῆς ὑποκειμενικότητας — ἀπὸ τὴν ὁποία προκύπτει ὡς μονοσήμαντος τρόπος τοῦ εἶναι (Seinsweise) ἢ καὶ ὡς οὐσιολογικὸς προσδιορισμὸς (Wesensbestimmung) τοῦ μὴ ὑποκειμενικοῦ ὄντος ἢ 'Zeugheit' ἢ, ἀντιστοίχως, ἡ 'δυνάμει διαθεσιμότητα' (Zuhandenheit) — ἀνταποκρίνεται στὴ φαινομενικότητα τοῦ φαινομένου (Phänomensituation), αὐτὸ εἶναι ἓνα ἄλλο ἐρώτημα. Ἐκτὸς τῆς ἀποψη τῆς συγκρότησης εἶναι μιὰ ἀπόλυτα καθαρὴ λύση.

Ἐκτὸς ἐδῶ ὅμως φαίνεται ἡ προσκόλλησις τῆς φαινομενολογίας στὴν παράδοσι καὶ τὴ Μεταφυσικὴ τῆς. Προσπαθεῖ δηλαδὴ νὰ βρεῖ — ὡς «οὐσίαι» τῶν πραγμάτων — καθ'αυτὰς ὑφιστάμενες, αἰώνιες καὶ ἀμετάβλητες μορφές (Formen), τίς ὁποῖες προϋποθέτει στὸ μεταφυσικὸ προσχεδιάσμα πὺρ κάνει ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἐκάστοτε ἔρευνα καὶ τὸν προσδιορισμὸ τῶν φαινομένων: τίς 'μορφές' (Formen) αὐτὲς τίς θεωρεῖ εἴτε ἀντικειμενικά ὡς ὑφιστάμενες καθ' ἑαυτὰς, ἢ πάλι ὡς θεμελιωμένες μᾶλλον ἐπάνω στὸ ὑποκείμενο (subjektiv-begründet). Θὰ πρέπει ἐξάλλου νὰ διαπιστώσουμε ὅτι τόσο οἱ ἀντικειμενικὲς «οὐσίαι» — αὐτὲς πὺρ τίς κατακτοῦμε εἰδητικὰ — ὅσο καὶ ἡ ὑποκειμενικὴ κατάστασις (Verfassung, δομὴ), ἀπὸ φαινομενολογικὴ ἀποψη, μόνο ὡς νοηματικὲς σημασιακὲς ἐνότητες (noematische Bedeutungseinheiten) εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθοῦν. Ἐκτὸς μὲ τὸ περιεχόμενό τους, ἀναφορικὰ μὲ τὸ νόημα (Sinn) τους, ἀναφορικὰ μὲ τὸ ὡς τί θεωροῦνται ἢ ὡς τί προϋποθέτονται, οἱ οὐσίαι αὐτὲς δὲν διασαφηνίζονται. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ σχῆμα τοῦ Husserl γιὰ τὴν ὑποκειμενικότητα καὶ ἐπίσης γιὰ τὴν ἀντίληψι τοῦ Heidegger γιὰ τὴν ὑπαρξί, μιὰ ἀντίληψι πὺρ εἶναι προσανατολισμένη στὴ σύγχρονη ἀνθρωπολογικὴ ἀποψη.

Ἐκτὸς ὅμως φαίνεται πὺρ ἡ κριτικὴ βρίσκειται σὲ ἀντίφασι μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό τῆς: ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἀσκήθηκε κριτικὴ στὴν ἀφετηρικὴ θετικιστικὴ ἀποψη (Ansatz) καὶ τῆς ἐπισημάνθηκε ἡ ὑπαρξί γενικῶν ἀντικειμενικότητων (Allgemeinheiten) καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀντίθετα τώρα, πλευρὰ ἡ φαινομενολογικὴ διαπίστωσις πὺρ τὰ γενικά αὐτὰ ἀντικείμενα εἶναι οὐσίαι προσκρούει ἐπίσης στὴς ἀντιρρήσεις τῆς κριτικῆς. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι: θὰ πρέπει κάποτε νὰ διαπιστώσουμε ὅτι κάθε ἀπόπειρά μας νὰ χαρακτηρίσουμε ἓνα ὀρισμένο φαινόμενο πὺρ ἔχουμε μπροστὰ μας ὡς κάτι, δηλ. κάθε ἀπόπειρα νὰ καταδείξουμε ἓνα τί (Was) σὲ ἓνα ἀντικείμενο, σὲ κάτι πὺρ μᾶς 'δίνεται' ὡς ἀντικείμενο, εἶναι δυνατὴ μόνο κάτω ἀπὸ τὴν προϋπόθεσι πὺρ ὑφίστανται ὀρισμένα γενικά ἀντικείμενα, ὀρισμένες «ὀδηγητικὲς

ουσίες» («leitende Wesenheiten»). Ἡ μεγάλη ὑπηρεσία τῆς Φαινομενολογίας εἶναι ὅτι ἔδειξε αὐτὸ τὸ πράγμα. Εἶναι ὅμως ἄλλο πράγμα νὰ θεωρεῖ κανεὶς μιὰ ὀρισμένη τέτοια δομὴ (Gefüge) ἀπὸ οὐσίες ὡς τὸ *μοναδικὰ δυνατὸ καὶ ἀπόλυτο* καὶ μάλιστα σὰν αὐτὸ νὰ ἦταν ἐντελῶς αὐτονόητο. Αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ ἀναγκαστικὰ συγκρούεται μὲ τὴν ἀφετηρία τῆς Φαινομενολογίας.

Ὅρισμένες σκόρπιες παρατηρήσεις ποὺ διαρκῶς ἐπανερχοῦνται ἐδῶ κι ἐκεῖ στὰ ἔργα τῶν φαινομενολόγων δείχνουν πὼς οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ αἰσθάνονται τὶς δυσκολίες ποὺ συνδέονται μὲ τὴν παραδοχὴ ἑνὸς ὀρισμένου ὑποδειγματικοῦ σχεδιάσματος (Entwurfsmodell) ὡς τῆς μιᾶς καὶ μοναδικῆς δυνατότητας· ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅμως πάλι μέρος τονίζεται διαρκῶς ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν διερεύνηση τῆς οὐσίας, τοῦ εἶναι τοῦ ὄντος· αὐτὸ περίπου γίνεται στὸ «Sein und Zeit», ὅπου στὸ ἐρώτημα ἂν ἡ ἀντίληψη περὶ τοῦ εἶναι ποὺ ἀναπτύσσεται ἐδῶ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν κόσμον τῶν «πρωτογόνων», δίνεται ἡ ἀπάντηση ὅτι τὸ ζήτημα αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ μείνει πρὸς τὸ παρὸν ἀνεξέταστο.* Ἀντίστροφα, αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ θεμελιακὴ μεταφυσικὴ μεταστροφή (Umkehr) τῆς ἀφετηρίας (Ansatz) ποὺ γίνεται ἀπὸ τὸν Heidegger δείχνει κάτι παραπάνω ἀπὸ καθαρὰ ὅτι ἡ ἀξίωση γιὰ τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια τοῦ πρώτου σχεδιάσματος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐσταθεῖ.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ προκύπτει τὸ αἶτημα μιᾶς «*μεταφυσικῆς ἐποχῆς*» (Epoché)· αὐτὸ ἔχει ἤδη προδιαγραφεῖ μέσα στὸ αἶτημα τοῦ Husserl σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ ὑπαχθεῖ στὴ φαινομενολογικὴ ἐποχὴ ἢ πραγματικότητα, (Wirklichkeitssetzung) τῶν νοηματικῶν οὐσιῶν (Wesenheiten). Μέσα στὰ πλαίσια τῆς «φαινομενολογικῆς ἀναγωγῆς» κάθε τι ποὺ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ἴσοσμένο (Vorgegebenes) «μπαίνει σὲ παρένθεση» (wird «eingeklammert»)· τὸ αἶτημα αὐτὸ πηγαίνει χέρι-χέρι μὲ τὸ αἶτημα τῆς συγκροτησιακῆς ἐπανάκαμψης (konstitutiver Rückgang) στὴν ὑπερβασιακὴ ὑποκειμενικότητα. Μὲ τὸν τρόπο ὅμως αὐτὸ συνοψίζονται κάτω ἀπὸ μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ ὀνομασία δύο διαφορετικὰ μεθοδολογικὰ βήματα — καὶ εἶναι εὐνόητο ὅτι ἡ ἐπανάκαμψη στὴν ὑποκειμενικότητα προέχει ὄλο καὶ περισσότερο, πρὸ πάντων στὴν τελευταία περίοδο τοῦ Husserl, ὅταν πιά αὐτὸ νοεῖται ὡς αὐτοσκοπία (Selbstbesinnung) καὶ ἐπιστροφή (Rückwendung) πρὸς τὴν ἐκκρυμμένη θεότητα. Ἀπὸ αὐτὸ προκύπτει ὅτι τὸ αἶτημα τῆς (φαινομενολογικῆς) ἐποχῆς ὑποχωρεῖ μὲ μιὰ ὀρισμένη ἀναγκαιότητα ὀλοένα καὶ περισσότερο, ἢ, καλλίτερα, ὅτι διατυπώνεται μὲ τὸ αἶτημα τῆς ὑπαγωγῆς τοῦ «κόσμου» στὴν (φαινομενολογικὴ) ἐποχὴ (Epoché) — πράγμα ποὺ παρουσιάζεται ταυτόχρονα καὶ ὡς ἀποστροφή ἀπὸ τὸν «κόσμον» — ὅμως ὅλη ἐκείνη ἡ πραγματικότητα ποὺ χάθηκε ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀποστροφῆς ἀποδίδεται κατόπιν καὶ σὲ ἀνάλογα ὑψηλότερο βαθμὸ στὸ Ἀπόλυτο ἐκεῖνο ποὺ ἐκτυλίσσει τὴ συγκροτησιακὴ δραστηριότητα (dem konstituierenden Absoluten).

* Heidegger, Sein und Zeit, 5η ἔκδ. 1941, σ. 51.

Ἄκριβῶς ὅμως ἐδῶ θὰ ἦταν καὶ πάλι ἀπαραίτητη ἡ 'ἐποχή' (Epoché), ἐφ' ὅσον θὰ ὑπῆρχε συνέπεια. Ὡς πρὸς αὐτὸ ὁ Heidegger ἦταν καὶ πάλι πιὸ κοντὰ στὸ θετικισμό, ἀφοῦ ὡς ἀφετηρία του πῆρε τὴ συγκεκριμένη «πραγματική» ὑπαρξη.

Ἔτσι, — κατὰ προέκταση τοῦ ἀρχικοῦ αἰτήματος τῆς φαινομενολογικῆς 'ἐποχῆς' — προβάλλεται τώρα τὸ αἶτημα τῆς μεταφυσικῆς 'ἐποχῆς' (Epoché): νὰ κρατηθεῖ μακριὰ κάθε κρίση σχετικὰ μὲ τὴν 'πραγματικότητα' τῆς ἀντικειμενικότητας (Enthaltung der Wirklichkeitsetzung), ἀκόμη καὶ ἀναφορικὰ μὲ τὴ συγκροτησιακὴ βάση (konstituierender Grund) τὴν «ἀπομεταφυσικοποίηση» («Entmetaphysierung») ὅμως αὐτὴ τῆς Φαινομενολογίας δὲν θὰ πρέπει νὰ τὴ συγγέουμε μὲ τὸ «ξεπέραςμα» («Überwindung») τῆς Μεταφυσικῆς — τὸ τόσο τῆς μόδας σήμερα. Αὐτὸ ἰσχύει κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἀναφορικὰ μὲ προσπάθειες ὅπως καὶ αὐτὴ ποὺ κάνει ὁ Νεοθετικισμός, ὁ ὁποῖος πιστεύει ἀπλοϊκὰ πῶς μπορεῖ νὰ κατορθώσει ἓνα «ξεπέραςμα τῆς Μεταφυσικῆς μέσω τῆς λογικῆς ἀνάλυσης τῆς γλώσσας» (Carnap) ἢ ἐπίσης ὅπως ἡ προσπάθεια τοῦ ξεπεράσματος ποὺ ἔχει κρατήσῃ μιὰ ἀνάμνηση τοῦ εἶναι («Seinsandenkende»). Κάθε προσπάθεια τοῦ εἶδους αὐτοῦ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι δυνατὴ παρὰ μόνο μὲ τὴν μορφή τῆς 'κατασκευῆς' μιᾶς καινούργιας Μεταφυσικῆς· στὴ θέση τῆς παλαιᾶς Μεταφυσικῆς ποὺ ἀπορρίφθηκε μπαίνει τώρα μιὰ νέα· ἔσχατες μεταφυσικὲς ἀρχὲς παίρνουν τὴ θέση ἄλλων ἔσχατων μεταφυσικῶν ἀρχῶν. Ἔτσι, ὅλες αὐτὲς οἱ Μεταφυσικὲς ἔχουν γιὰ τὴ Φαινομενολογία τὴν ἴδια ἀξία: ὅλες ὑπόκεινται στὴ φαινομενολογικὴ 'ἐποχή' (Epoché).

Ἡ 'ἐποχή' αὐτὴ συνίσταται στὸ νὰ κρατηθεῖ μακριὰ *κάθε κρίση ἀναφορικὰ μὲ τὴν πραγματικότητα* (Wirklichkeitssetzung) τῶν ὑπερβατολογικῶν *ιδεατῶν* κατευθυντηριακῶν νημάτων (Leitfäden)· προπάντων ὅμως συνίσταται στὸ νὰ «μπεῖ σὲ παρένθεση» («Einklammerung») ἡ *συγκροτησιακὴ ἀπόλυτη ἀρχὴ* ὡς πρὸς τοὺς μεταφυσικοὺς - ὑλικοὺς προσδιορισμοὺς της. Ὅλα τὰ μεταφυσικὰ «μοντέλλα» τοῦ εἶδους αὐτοῦ θὰ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς δυνατὰ συγκροτησιακὰ σχήματα μέσα στὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ 'διεκπεραιωθοῦν' διαφορετικοὶ κάθε φορὰ προσδιορισμοὶ τοῦ εἶναι καὶ τῆς οὐσίας. Τότε ὅμως τὴ Φαινομενολογία δὲν τὴν ἐνδιαφέρει τόσο ἡ συγκεκριμένη αὐτὴ τέλεση (Vollzug), ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ *πρόβλημα τῆς συγκρότησης* (Konstitution). Δὲν ρωτᾷει πῶς συγκροτεῖται ἡ κάθε μιὰ «οὐσία» ὡς πρὸς τὸ συγκεκριμένο της *Τί*, ἀλλὰ πῶς συντελεῖται ἡ συγκρότηση (Konstitution) καθόλου ἢ, ἀκριβέστερα, *ποιοὶ εἶναι οἱ ὅροι ποὺ κάνουν δυνατὴ τὴ συγκρότηση καθόλου*.

Προκύπτει ἔτσι γιὰ κάθε συγκρότηση μιὰ καθαρὴ κατάσταση ποὺ εἶναι καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς φαινομενολογικῆς ἀνάλυσης: ὀφείλει νὰ διαχωρίσει δύο πράγματα. Κατὰ πρῶτον θὰ πρέπει νὰ γίνῃ ξεκάθαρα ἀντιληπτὸ ὅτι κάθε μιὰ *ὀρισμένη* συγκρότηση (Konstitution), κάθε καθορισμὸς μιᾶς πραγματι-

κότητας προϋποθέτει αναγκαστικά ένα *ώρισμένο μεταφυσικό «σύστημα ούσιων»* («*Wesensgefüge*»). Όταν χαρακτηρίζω κάτι ως κάτι, όταν λέω για κάποια δεδομένη αντικειμενικότητα ότι: αυτό είναι αυτό, τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ κάνω παρὰ μόνο μετὴν προϋπόθεσις ἑνὸς ὀρισμένου «ἔγκυρου» ὄλου. Αὐτὸ τὸ πλέγμα σχέσεων (*Sachverhalt*) πρέπει νὰ κοιταχτεῖ σ' ὀλόκληρο τὸ πλάτος του, γιὰτὶ ἰσχύει ἤδη καὶ γιὰ τὴν φυσικὴ ἐμπειρία· ὅταν διατελώντας «στὴ φυσικὴ στάσις ἀπέναντι στὸν κόσμος» — «περιγράφουμε» τὰ φαινόμενα τηρώντας τοὺς ὄρους ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως, κινούμαστε ἤδη καὶ ἐμεῖς σὲ ἕνα μεταφυσικὸ χῶρο στὸν ὁποῖο ὑπάρχουν ἤδη ὀρισμένες «οὐσίες». Γιὰ νὰ πῶ ἔτσι ἀπλᾶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐρυθρό, αὐτὸ εἶναι τόσο καὶ τόσο μεγάλο κλπ., χρειάζομαι ἀπαραίτητα νὰ διαθέτω ἕνα ὀρισμένο «μετρικὸ σύστημα ἀναφορᾶς» μετὰ ἀντίστοιχους «ἔγκυρους κανόνες» κοκ. Τὸ πράγμα τοῦτο στὴν ὀλόκληρα του τὸ λέμε φυσικὴ θεώρησις τοῦ κόσμου (*natürliche Weltanschauung*). Εἶναι ἡ βάση γιὰ ὅλες τὶς μεταφυσικὲς - φιλοσοφικὲς, καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ ὅλες τὶς λεγόμενες «ἐπιστημονικὲς» προσπάθειες ποὺ ἐπιδιώκουν νὰ θεμελιώσουν τὸ *μονοσήμαντο* (*Eindeutigkeit*) τῶν οὐσιῶν ὡς πρὸς τοὺς ἐκάστοτε προσδιορισμοὺς τοὺς κατὰ τρόπο ἐπίσης *μονοσήμαντο* (*eindeutig*) καὶ μέσα σὲ μιὰ *μονοσήμαντα* (*eindeutig*) διαρθρωμένη συστηματικὴ δομὴ (*Gefüge*). Αὐτὸ ὅμως εἶναι δυνατό μόνο ὑπὸ τὴν προϋπόθεσις μιᾶς *ὀρισμένης δομῆς* (*Gefüge*) ποὺ διέπεται ἀπὸ μιὰ *ὀρισμένη ἀρχή*. Ὑπὸ αὐτὴν τὴν προϋπόθεσις γίνεται κατόπιν δυνατόν νὰ προσδιορίζουμε τὰ διάφορα «φαινόμενα» («*Phänomene*») καὶ νὰ τὰ «θεμελιώνουμε νοηματικὰ» («*sinnbegründet*») χαρακτηρίζοντάς τα σὰν αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο, σὰν ἔτσι ἢ ἀλλιῶς. Αὐτὸ ποὺ δὲν γίνεται ἀντικείμενο ἐξέτασις (*unthematisch*) καὶ ποὺ κατὰ συνέπειαν μένει ἀξεκαθάριστο εἶναι αὐτὴ ἡ ἴδια ἢ ἀπόλυτη προϋπόθεσις· αὐτὴ εἶναι αὐτονόητη καὶ *μετα-φυσικὴ*, ἀφοῦ εἶναι ἀπόλυτα ὑπερβατικὴ ἀπέναντι σὲ κάθε δεδομένη ἀντικειμενικότητα, ἔτσι ὅπως τὴν χαρακτηρίσαμε· καὶ ἀφοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπαληθευτεῖ ἢ ἴδια μέσα στὸ σύστημα.

Γιὰ τὴν οὐδέτερη Φαινομενολογία, αὐτὴν ποὺ δὲν ἐξετάζει παρὰ μόνο τὴ συγκρότησις (*Konstitution*), ὅλες οἱ Μεταφυσικὲς τοῦ εἶδους αὐτοῦ εἶναι ἰσότητες δυνατότητες γιὰ τὸν καθορισμὸ τῆς πραγματικότητος καθόλου καθὼς ἐπίσης καὶ τὸν καθορισμὸ τοῦ ἐκάστοτε ἐπὶ μέρους «ὄντος»: αὐτὸ συμβαίνει μετὰ τὸν ἀριστοτελικὸ προσδιορισμὸ τῆς πραγματικότητος μετὰ τὴν ἔννοια τῆς ἐνέργειας τοῦ πρώτου καὶ κατεξοχὴν ὄντος, ἢ μετὰ τὸν χριστιανικὸ - σχολαστικὸ ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἰδιότητος τοῦ πλάσματος, δημιουργήματος' (*Kreatürlichkeit*), ἢ μετὰ τὸν προσδιορισμὸ τῆς πραγματικότητος ὡς δυνατότητος γιὰ ἀπόκτησις ἐμπειρίας μετὰ τὶς αἰσθήσεις («*esse est percipi*») ποὺ τὸν συναντᾶμε στὴ νεώτερη Φιλοσοφία, ἢ μετὰ τὴν Ἑγελιανὴ «Φαινομενολογία» τοῦ Ἀπόλυτου, ἢ μετὰ τὸν καθαρὰ ματεριαλιστικὸ μετὰ τὴν πολυσήμαντη ἔννοια τῆς «πραγμάτωσις τῆς Φύσεως» («*Naturverwirklichung*) ποὺ μετὰ γίνεται μαρξιστικὸς - διαλεκτικὸς Ὑλισμὸς καὶ ἐξυποννοεῖται ὡς κατ'

οικονομία διαπλάση τοῦ κόσμου (ökonomische Weltgestaltung), ἢ ἀκόμη μὲ τὶς διαφορὲς φαινομενολογικὰς ἀπόψεις (Konzeptionen): τὴν ἄποψη τοῦ Husserl γιὰ τὴν ἐγκόσμια πραγμάτωση (Weltverwirklichung) τῆς ὑπερβατολογικῆς ζωῆς, τοῦ Scheler γιὰ τὴν γένεση (Weltwerdung) τοῦ Ἀπόλυτου μέσα στὴν διπολικότητα πνεύματος - πάθους (Drang) στὸν ἄνθρωπο, ἢ μὲ τοῦ Heidegger τὴν ὑπαρξιακὴ ἐρμηνεία τῆς πραγματικότητος ὡς δυνάμει διαθεσιμότητος (Zuhandenheit), ἀπέναντι στὴν ὁποία στέκεται σήμερα, ὡς ριζικὴ μεταφυσικὴ ἀντίθεση, ἢ θεωρία γιὰ τὴν ἀπο-κάλυψη (Entbergung) τοῦ «Εἶναι». Ὅλα αὐτὰ εἶναι συγκεκριμένους μεταφυσικὰς ὑποθέσεις ποὺ κάνουν δυνατό τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς ἐκάστοτε δεδομένης πραγματικότητος ὡς αὐτῆς ἢ ἐκείνης. Χάριν πληρότητος θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφερθοῦν ἐπίσης ἐδῶ τὰ συστήματα τῆς Φυσικῆς καὶ τῶν Μαθηματικῶν, τὰ συστήματα καὶ οἱ δομὲς ταξινόμησης ποὺ καὶ αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀπόπειρες νὰ αἰτιολογηθεῖ ἢ «Ὑπαρξη» τῶν ἐκάστοτε στοιχείων τους. Φυσικὰ ἔχουν καὶ αὐτὰ τὶς δικὰς τους ὑποθέσεις (Vorgegebenheiten), πρωταρχικὰ στοιχεῖα (Urelemente) καὶ πρωταρχικὰ ἀξιώματα (Uragiomen) ποὺ προδιαγράφουν τοὺς ὅρους κάτω ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι δυνατὴ μιὰ τέτοια «ὑπαρξη». Ὅλες αὐτὲς τὶς δυνατὰς δομὲς καὶ τὰ συστήματα ἢ Φαινομενολογία τὰ παίρνει ὡς συγκροτησιακὰ κατευθυντηριακὰ νήματα (Leitfäden) γιὰ νὰ προχωρήσει στὴν ἀνάλυση τῶν κοινῶν τους στοιχείων (das Gemeinsame)· τοῦτο γίνεται κατὰ τὴν ἐκάστοτε τέλεση τῆς συγκρότησης (Konstitutionsvollzug). Ὅμως συγκρότηση (Konstitution), στὴν κύρια ἔννοιά της, εἶναι αὐτὸ ποὺ συντελεῖται κάθε φορὰ ποὺ διατυπώνεται ἓνα κατηγορημα (Angabe) — ἀδιάφορο ἂν αὐτὸ ἀφορᾷ κάποια οὐσία (Wesensangabe) ἢ μόνον ἓνα ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ — μὲ «εἶναι», κάθε φορὰ δηλ. ποὺ λέγεται: αὐτὸ εἶναι αὐτό· καὶ αὐτὸ κάνει τὴ Φαινομενολογία Ὀντολογία μὲ τὴν ἔννοια μιᾶς Θεμελιακῆς Ὀντολογίας (Fundamentalontologie), κάτι ποὺ πάντοτε ἤθελε καὶ θέλει νὰ εἶναι. Ὡς τέτοια δὲν μπορεῖ, φυσικὰ, νὰ καθορίζει — καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς φαίνεται ἡ βασικὴ διαφορὰ της πρὸς τὴν μέχρι τώρα Φαινομενολογία, κατὰ τὸ μέτρο ποὺ αὐτὴ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ της ὡς Ὀντολογία — σὲ τί συνίσταται τὸ εἶναι καθόλου ἢ καὶ τὸ εἶναι στίς ἐπὶ μέρους τοῦ πραγματώσεις. Γιατὶ ὅλες οἱ ἀπόπειρες τοῦ εἶδους αὐτοῦ ποὺ προσπαθοῦν νὰ προσδιορίσουν τὸ εἶναι: ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος δέχονται ἓνα εἶναι μὲ τὴν ἔννοια τῆς οὐσίας (Wesen) καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀναγάγουν ὅλους τοὺς οὐσιολογικοὺς προσδιορισμοὺς (Wesensbestimmungen) τοῦ σὲ ἓνα παρονομαστὴ ποὺ τὸν ἀποκαλοῦν κατόπιν θεμελιακὸ τρόπο τοῦ εἶναι (Grundseinsweise)· ἀπὸ αὐτὸν παράγονται ὅλοι οἱ ἄλλοι «τρόποι τοῦ εἶναι» («Seinsweise») ὡς ἀτελεῖς περιπτώσεις ἐκείνου. Ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅμως μέρος παραμένει ἀπόλυτα ἀσαφὲς τί ἀκριβῶς θὰ πρέπει νὰ ἐννοήσουμε μὲ τὸ «εἶναι», π.χ. στὴν πρόταση: «Ὑπαρξη εἶναι ἓνα ὄν ποὺ στὸ εἶναι του πρόκειται γιὰ τὸ εἶναι του». Ἐναν τέτοιο ὄρισμὸ μόνον ἀπὸ τὴν Μεταφυσικὴ του μποροῦμε νὰ τὸν ἐννοήσουμε· αὐτὴ εἶναι πού, ὅπως λέει π.χ. ὁ Heidegger, παρέχει — μέσα σὲ μιὰ κρίση ποὺ ἀποτελεῖ «προκατάληψη» («Vorurteil») — μιὰ μεταφυσικὴ οὐσία (Wesen),

πού αποτελεί μετά τη βάση για την έρμηνεία όλων των άλλων. Μια τέτοια όμως Μεταφυσική είναι — με την έννοια που δίνει στη λέξη αυτή ο Husserl, — «άπλοϊκή», αναφορικά με το καθαρά όντολογικό ερώτημα, τί θα πρέπει να έννοοῦμε όταν λέμε «είναι» («ist»), και ακόμη αναφορικά με το ερώτημα της συγκροτησιακής τέλεσης (Vollzug der Konstitution) ως συγκρότησης.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πάλι σ' ὅλες τις ἀπόπειρες αὐτοῦ τοῦ εἶδους ρίχνεται, φυσικά, φῶς καὶ σὲ ὄντολογικὰ σημεῖα, ἂν καὶ αὐτὸ συμβαίνει πάντοτε σὲ συνάφεια μὲ τὸν μεταφυσικὸ καθορισμὸ τοῦ Εἶναι (Sein). Ἔτσι, ἀκριβῶς ἡ Φαινομενολογία ἔχει δείξει — γιὰ νὰ ἀναφερθοῦμε σὲ μερικὰ μόνο προβλήματα σημαντικὰ ἀπὸ ὄντολογικὴ πλευρὰ — ὅτι κάθε συγκρότηση (Konstitution) προϋποθέτει μιὰ ὀρισμένη δομὴ (Gefüge)· καὶ ὅτι ἡ δομὴ ὡς κάτι τὸ εὐρύτερο πού περιβάλλει τὰ ἄλλα (ein Umfassendes) καὶ κάποτε, τὰ χαρακτηρίζει ὡς «κόσμος» — ἡ λέξη κόσμος ἐδῶ ἔχει τὴν έννοια τοῦ ὀρίζοντα (Horizont) — ἔχει ἀναγκαστικὰ ὡς προϋπόθεση τῆς μιὰ καθοριστικῆς ἀρχῆς. Καὶ ἀκριβῶς ἐδῶ φαίνεται ἡ ἀνάμιξη ὄντολογικῶν καὶ μεταφυσικῶν στοιχείων ὅπως λ.χ. γίνεται στὸ «Sein und Zeit» τοῦ Heidegger ὅπου τίθεται μὲν ἀρχικὰ τὸ ερώτημα περὶ τῆς ἀρχῆς (Grund) κατόπιν ὅμως ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ «οὐσία τοῦ αἰτίου» δηλ. ἡ αἰτιατότητα (das Grundhafte) τοῦ αἰτίου, αὐτὸ πού κάνει τὸ αἶτιο νὰ εἶναι αἶτιο, δὲν ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἐξέτασης· ἀντίθετα, αὐτὸ πού ἐξετάζεται εἶναι: σὲ τί συνίσταται ἡ «οὐσία» τοῦ αἰτίου, ὑπὸ τὴν έννοια μιᾶς «ὀρισμένης οὐσίας». Ἀντὶ νὰ ἐξεταστεῖ αὐτὸ τὸ «βασικὸ πρόβλημα» («Grund - problem») καθ' ἑαυτὸ, δίνεται ἀπάντηση στὸ ερώτημα περὶ τοῦ αἰτίου διὰ μέσου τῆς μετα-φυσικῆς παραδοχῆς (Setzung) τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας: σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἀναγνωρίζεται ὁ ἄνθρωπος, στὴν ὑπαρξιακὴ του κατάσταση (Verfassung), ὡς ἡ «νοηματικὴ βάση» (νοηματικὸ αἶτιο, «Sinngrund») γιὰ τὴ συγκρότηση τοῦ Εἶναι καὶ τῆς οὐσίας κάθε πραγματικότητας. Ἔτσι, τὸ ὄντολογικὸ ερώτημα περὶ τοῦ αἰτίου ἀλλάζει καὶ γίνεται ἡ μεταφυσικὴ προϋπόθεση ἑνὸς ὀρισμένου αἰτίου. Γιὰ μιὰ ὄντολογικὴ ἐξέταση τοῦ αἰτίου ὡς αἰτίου εἶναι ἐξ ἴσου δυνατόν, προκειμένου νὰ διερευνηθεῖ τὸ αἶτιο ὡς αἶτιο, νὰ χρησιμεύσουν ὡς 'κατευθυντηριακὸ νῆμα': ἕνας ὑπερβατικὸς Θεός, ἕνα ἐγκόσμιο (weltimmanent) «πνεῦμα τοῦ κόσμου» («Weltgeist») ἢ ἡ ἀνθρώπινη ὑποκειμενικότητα, ὅλα αὐτὰ ὑπὸ τὴν έννοια ἑνὸς ὀρισμένου (συγκεκριμένου, bestimmt) αἰτίου. Παρόμοιες καταστάσεις προκύπτουν κατόπιν ἀναφορικὰ μὲ τὸ ερώτημα περὶ τῆς δομικότητας τῆς δομῆς (Gefügtheit des Gefüges), δηλ. τὴ διάρθρωση καὶ τὴν διάταξή της. Καὶ ἐδῶ ἐπίσης γίνεται πάντοτε σύγχυση ἀνάμεσα σὲ μιὰ ὀρισμένη διάρθρωση καὶ στὴν ἴδια τὴ διάρθρωση ὡς τέτοια. Ὅλα αὐτὰ ὀφείλει ἡ νέα φαινομενολογικὴ μέθοδος νὰ τὰ ξεχωρίζει μὲ σαφήνεια.

Ἀπὸ τίς προϋποθέσεις αὐτὲς προκύπτει ἕνα ξεκαθάρισμα σχετικὰ μὲ τὴ θέση, τὴ λειτουργία καὶ τὴ σημασία τῆς ὑποκειμενικότητας ὡς ὑποκειμενικότητας — εἴτε ὡς συγκεκριμένη - ἐμπειρικὴ ὑπαρξία τὴ θεωρήσουμε εἴτε

ὡς ὑπερβατολογικὴ ὑποκειμενικότητα. Ἐπίσης καὶ σὲ ὅτι ἀφορᾷ αὐτὸν τὸν καθορισμὸ (Bestimmung) ἔχει στὴ μέχρι τώρα Φαινομενολογία παρουσιαστῆ μιὰ ἀνάμιξη ὄντολογικοῦ καὶ μεταφυσικοῦ προβληματισμοῦ· γιατί κατὰ τὴ Φαινομενολογία δύο εἶναι οἱ λειτουργίες τῆς ὑποκειμενικότητας: ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά ἔχει ὡς ἔργο τῆς τὴν τέλεση τῆς συγκρότησης (Konstitution) ὡς συγκρότησης, εἶναι τὸ ἄμεσο ἀφετηριακὸ σημεῖο γιὰ κάθε φαινομενολογικὸ ἐρώτημα καὶ γιὰ κάθε ἀπόκριση ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὸ «φαινόμενο» («Phänomen») ποὺ τὸ θεωρεῖ ὡς κάτι ποὺ δίνεται ἄμεσα στὸ ὑποκείμενο (unmittelbare Subjektsgegebenheit). Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτὸ θεωρήθηκε πάντοτε καὶ ὡς ἡ μεταφυσικὴ νοηματοδοτικὴ βάση (der sinngebende Grund). Αὐτὸ τὸ βλέπουμε περισσότερο παρὰ ὅπουδῆποτε ἄλλοῦ, στὸ «Sein und Zeit» τοῦ Heidegger· ἐπίσης ὅμως καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ ὑπερβασιακὴ ὑποκειμενικότητα νοεῖται συγχρόνως καὶ ὡς ἡ «θεϊκὴ ἀρχὴ» μέσα μας (der «göttliche Grund» in uns). Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ γίνει ἕνας σαφὴς διαχωρισμός: ὅπως κάναμε στὴν ἀρχὴ μὲ τοὺς δύο τύπους τοῦ Θετικισμοῦ (Positivismus), ἔτσι καὶ τώρα πρέπει νὰ ξεχωρίσουμε τὸν μεθοδολογικὸ «Ἐποκειμενισμό» ἀπὸ τὸν μεταφυσικὸ Ἐποκειμενισμό. Εἶναι σαφές, ὅτι κάθε ἐρώτημα σχετικὰ μὲ τὴν συγκρότηση (Konstitution) ὀφείλει νὰ ἔχει ὡς ἀφετηρία τοῦ μόνου τὴν ὑποκειμενικότητα, νὰ ξεκινάει δηλ. ἀπὸ ἐμᾶς ὡς ἀνθρώπους, ἔτσι ὅπως κάθε φορὰ εἴμαστε. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τ ὀ π ο ς τ ῆ ς σ υ γ κ ρ ὄ τ η ς εἶναι πάντοτε ἡ ὑποκειμενικότητα. Εἶναι ὅμως κάτι ἄλλο τὸ πρόβλημα τοῦ ἐρωτήματος γιὰ τὴ νοηματοδοτικὴ βάση ὡς ἀποφασιστικὴ συγκροτησιακὴ ἀρχή: ἡ Ὀντολογία δὲν μπορεῖ νὰ θέσει παρὰ μόνου τὸ ἐρώτημα: σὲ τί συνίσταται ἡ αἰτιατότητα τοῦ αἰτίου (die Grundhaftigkeit); — ἂν θὰ μιλοῦσε κανεὶς γιὰ τὴν «οὐσία τοῦ αἰτίου» θὰ φαινόταν ἀμέσως ἀπὸ τὶς ἐκφράσεις ποὺ θὰ χρησιμοποιοῦσε, ὁ κίνδυνος ποὺ ὑπάρχει ἐδῶ νὰ ἀπαντήσουμε στὸ ἐρώτημα αὐτὸ μὲ τὸ νὰ ἀναφέρουμε τὸ περιεχόμενο ἑνὸς ὀρισμένου αἰτίου. Ἐν σχέσει πρὸς αὐτὸ ἡ Φαινομενολογία εἶχε πάντοτε ὡς τώρα ὡς προϋπόθεσή τῆς τὴν ὑποκειμενικότητα — ποὺ προσδιορίζονταν διαρκῶς καὶ μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια στὰ ἐπιμέρους —, τὴν ὑποκειμενικότητα ὡς τὸ συγκεκριμένο αὐτὸ αἶτιο. Ἐτσι ὅμως ἔγινε κατ' ἀνάγκη ἕνας μεταφυσικὸς Ἐποκειμενισμὸς ἢ πάλι μιὰ ὑποκειμενιστικὴ (subjektivistische) Μεταφυσικὴ.

Ἡ νέα Φαινομενολογία, ἀπέχοντας ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς «προϋποθέσεις», τηρώντας αὐστηρὴ φαινομενολογικὴ ἐποχὴ, παραμένει ἀπόλυτα οὐδέτερη. Ἡ Φαινομενολογία ὡς Ὀντολογία δὲν μπορεῖ νὰ ἀποφαίνεται ἀναφορικὰ μὲ τὸ «σὲ τί» («Worin») συνίσταται ἡ «οὐσία» τοῦ ὄντος καὶ τοῦ κόσμου στὸ σύνολό του· τὸ μόνου ποὺ κάνει εἶναι νὰ δείχνει τὶς συνθήκες ποὺ κάνουν δυνατὸ τὸ εἶναι (das Seinkönnen) κάθε πραγματικότητας. Ἀπέχει ὅμως ἀπὸ κάθε εἶδους θέση (Setzung) καὶ καθορισμὸ, ἔστω καὶ μὲ τὸν κίνδυνου νὰ κατηγορηθεῖ πὼς ἐγκαταλείπει τὴ «φιλοσοφικὴ ἀποστολή» τῆς ποὺ συνίσταται στὸ ἐρώτημα περὶ τῆς «οὐσίας» τοῦ ἀνθρώπου, τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ κόσμου, ἀκριβῶς μὲ τὸν σκοπὸ νὰ προσφέρει ξανά στὸ σημερινὸ ἄν-

θρωπο τὸν συνταραγμένο καὶ ἀπροσανατόλιστο, τὴ δυνατότητα ἑνὸς νέου προσδιορισμοῦ τῆς «θέσης του μέσα στὸν κόσμο». Ἡ Φαινομενολογία, στὴν γνήσια τῆς ἔννοια, εἶναι «οὐδέτερη» («neutral») ἀπέναντι σὲ ὅλα αὐτά· ἀπλῶς καταδείχνει τὶς συνθήκες, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες μπορεῖ κανεὶς νὰ χαρακτηρίσει κάτι ὡς κάτι· καὶ στὶς συνθήκες αὐτὲς — αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τονιστεῖ μὲ ὅσο γίνεται μεγαλύτερη ἔμφαση — ἀνήκει καὶ μιὰ ὀρισμένη κάθε φορά Μεταφυσική. Ἡ ἀποφασιστικὴ κρίση γιὰ τὸ ποιά Μεταφυσική θὰ πρέπει κάθε φορά νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἡ «ἀπόλυτη» καὶ «μόνη δυνατή», δὲν ἐναπόκειται πιά στὴ Φαινομενολογία, ἀλλὰ εἶναι κάτι ποὺ τὸ ἀποφασίζει κάθε φορά ὁ φιλόσοφος καὶ σὲ τελευταία ἀνάλυση στηρίζεται ἐπάνω σὲ μιὰ «φιλοσοφικὴ πίστη». Πάντοτε συνέβαινε οἱ ἔσχατες 'θέσεις' (Letztsetzungen) τῆς Μεταφυσικῆς, οἱ ἔσχατες μεταφυσικὲς προτάσεις (Sätze), νὰ μὴν εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ ἐπαληθευτοῦν — οὔτε σὲ συνάρτηση μὲ τὴ δομὴ, στὴν ὁποία ἀνήκουν οὔτε μὲ κάποιο ἄλλο τρόπο. Μένουν σὲ αὐστηρὴ ἀντίθεση πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ 'θέτονται' (werden gesetzt) μέσω μιᾶς — νέας κάθε φορά — κρίσης (Entscheidung). Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει ἡ Φαινομενολογία εἶναι νὰ καθορίζει κατὰ πόσο ἡ ἐκάστοτε Μεταφυσική εἶναι δυνατή· θὰ μπορούσε ἔτσι νὰ θεωρηθεῖ κατὰ κάποια ἔννοια ὡς «Ἀξιωματικὴ τῆς κάθε δυνατῆς Μεταφυσικῆς», οὐσιαστικῶς ὅμως τὴν ἐνδιαφέρει ἀποκλειστικῶς νὰ ρίξει φῶς στὸ θέμα τῆς ἴδιας τῆς συγκρότησης (Konstitution) ὡς συγκρότησης.*

Ἐφόσον τὸ κατορθώνει ἡ Φαινομενολογία αὐτό, ἐκπληρώνει ἀληθινὰ τὴν ἀποστολὴ μιᾶς Φιλοσοφίας ὡς αὐστηρῆς ἐπιστήμης· καὶ εἶναι αὐστηρὴ ἐπιστήμη. Εἶναι καὶ αὐτὴ, ὅπως κάθε ἐπιστήμη, «οὐδέτερη» («neutral») καὶ δὲν ἀποφαίνεται πάνω σὲ θέματα μεταφυσικά, οὔτε ἐκφέρει ἀξιολογικὲς κρίσεις (Werturteile) ἀλλὰ μόνο διερευνᾷ καὶ διαφωτίζει τὶς συνθήκες κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι δυνατόν νὰ γίνει κάτι τέτοιο. Κινεῖται ἔτσι στὸ χῶρο τῆς γενικότητας (des Allgemeinen) καὶ δὲν καταδείχνει μόνο τὸ σύνολο τῶν καθοριστικῶν αὐτῶν προϋποθέσεων ἀλλὰ καὶ τὴν ὁλότητα τους στὴν ἐσωτερικὴ τῆς δομικότητα (Gefügtheit). Σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἔρευνες δὲν ἐπικαλεῖται ποτὲ ἄμεσες «παρατηρήσεις τῆς οὐσίας» («Wesenseinsichten»), ποὺ νὰ ἀπορρίπτουν ἀμέσως κάθε ἄλλη, προπάντων κριτικὴ, γνώμη ὡς τυφλὴ ἀπέναντι στὶς οὐσίες καὶ στὶς ἀξίες· δὲν εἶναι λοιπὸν ἐνορατικὸς Μυστικισμὸς. Ἀντίθετα, προχωρεῖ μὲ ἐπιστημονικότητα, μὲ μέτρο καὶ κριτικὴ διάθεση — ὄχι μόνο ἀπέναντι στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τῆς, ἀλλὰ εἶναι καὶ πάντοτε ἀνοιχτὴ ἀπέναντι στὴν κριτικὴ. Ὡς ἀφετηρία τῆς ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει τὸ «φαινόμενο», ποὺ τώρα ὅμως δὲν εἶναι πιά δυνατόν νὰ ἐκληφθεῖ «ἀπλοϊκῶς» («paiv») ὡς κάτι τὸ αὐτονόητο, ὅπως πίστευε ὡς τώρα ἡ Φαινομενολογία πῶς μπορούσε καὶ ἔπρεπε νὰ κάνει· τὸ φαινόμενο τὸ παίρνει τώρα κάτω ἀπὸ τὴν

* Πρβλ. τὸ βιβλίον τοῦ συγγραφέα, Eine Einführung in die Ontologie (Μιὰ εἰσαγωγή στὴν Ὀντολογία) Meisenheim 1959.

προϋπόθεση τῆς ἀπόλυτης μεταφυσικῆς 'ἐποχῆς' ποῦ συνίσταται στὸ ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δέχεται πὼς ἡ δική της θεώρηση τοῦ φαινομένου δὲν εἶναι παρὰ μόνο μία *δυνατότητα* ἀνάμεσα σὲ ἄλλες. Διατυπώνει στὴ συνέχεια τὸ ἐρώτημα γιὰ τὶς συνθῆκες τῆς δυνατότητας, ὡς πρὸς τὶς ἀπόψεις ποῦ ἀναφέρθηκαν. Μόνο ἔτσι μπορεῖ ἡ Φαινομενολογία νὰ ξαναγίνει ἐπιστήμη, ἐπιστήμη στὴν αὐστηρὴ ἔννοια τῆς λέξης, ἔτσι ὅπως τὸ ἀπαίτησε ἡ παράδοση ἤδη ἀπὸ τοὺς ἐλληνικοὺς κλασσικοὺς χρόνους.

Μετάφραση: Ν. Μ. Σκουτερόπουλος